

Næringsutvikling og attraktivitet Årdal

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 45/2010

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling og attraktivitet for Årdal
TF-notat nr:	45/2010
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato:	20. desember 2010
Gradering:	Åpen
Antall sider:	42
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-408-4
ISSN:	1891-053X
Pris:	160,-
	Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforskning.no

Prosjekt:	Attraktivitet langs tre dimensjoner
Prosjektnr.:	20100820
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver(e):	Årdal utvikling

Resymé:

Dette notatet er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet i Årdal. Først beskrives utviklingstrekk i Årdal med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utvikling i næringslivet gjennom NæringsNM, som måler nyetablering, vekst og lønnsomhet i næringslivet. I den siste delen av notatet presenterer vi to modeller for å analysere attraktivitet. Attraktivitetsbarometeret, som vi tidligere har utviklet, er en metode for å måle attraktivitet som bosted. Dernest presenterer vi en nyutviklet analysemodell som vi har kalt Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell hvor regioners utvikling forklares av tre typer attraktivitet. Det er attraktivitet som bosted, attraktivitet som besøkssted og attraktivitet for bedrifter i basisnæringer.

Telemarksforskning, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA

Forord

Denne rapporten er dels en videreføring av tidligere næringsanalyser, og dels en helt ny analysemetode kalt Attraktivitetspyramiden.

Utviklingen i Årdal blir i denne rapporten beskrevet i fire kapitler. I de tre første kapitlene vil en kjenne igjen tema og indikatorer fra tidligere næringsanalyser. Først ser vi på utviklingen med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utviklingen i næringslivet gjennom NæringsNM.

Attraktivitetsbarometeret i kapittel 3 beskriver steders attraktivitet for bosetting.

I det siste kapitlet i rapporten presenterer vi for første gang en ny analysemetode for å forklare vekst og nedgang i regioner: Attraktivitetspyramiden.

Attraktivitetspyramiden handler om at steders utvikling er et resultat av stedenes attraktivitet på tre områder: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøk og attraktivitet som bosted. Årdal har blitt analysert med hensyn til sin attraktivitet på disse tre områdene.

Oppdragsgiver for denne analysen er Årdal utvikling.

Metodeutviklingen til Attraktivitetspyramiden er delvis finansiert av Oslofjordfondet, som har som formål å styrke forskning for regional innovasjon og utvikling.

BØ, 24. 11 2010

Knut Vareide
Prosjektleder

Innhold

1. Befolkning og arbeidsplasser	7
2. NæringsNM	14
3. Attraktivitetsbarometeret	25
3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?.....	27
4. Attraktivitetspyramiden	30
4.1 Besøksnæringer.....	32
4.2 Basisnæringer	33
4.3 Bosted	34
4.4 Profil	35
4.5 Attraktivitet og utvikling.....	36
4.6 Samlet attraktivitet	39

Sammendrag

Denne rapporten er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet i Årdal. Første del tar for seg de generelle utviklingstrekkene med hensyn til befolkning, arbeidsplasser og næringsliv. Deretter har vi analysert Årdals attraktivitet for bosted, bedrifter og besøk.

Årdal har nå hatt tre år på rad med vekst i befolkningen, etter en lang periode med nedgang. Det skyldes først og fremst økt innvandring. Det er fremdeles netto utflytting fra Årdal til andre kommuner i landet. Nettoutflyttingen fra Årdal har imidlertid vært lavere de tre siste årene enn tidligere.

Årdal hadde en usedvanlig sterk nedgang i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2006. Nesten hver tiende arbeidsplass i Årdal ble borte i disse årene. Fra 2006 til i dag har imidlertid antall arbeidsplasser fått vekst igjen. Årdal fikk også vekst fra 2008 til 2009, da de fleste andre kommunene hadde nedgang. Finanskrisa har tilsynelatende ikke kommet til Årdal.

Bedriftenes utvikling analyseres i NæringsNM, som måler bedriftenes lønnsomhet, vekst og nyetableringer. Næringslivet i Årdal hadde svært gode resultater i 2007, da Årdal var blant de ti beste kommunene i landet i NæringsNM. I 2008 ble Årdal nummer 106. Dette var en nedgang fra 2007, men fremdeles en god plassering. I 2009 ramlet Årdal ned til plass nummer 316, som er den dårligste plassering Årdal noensinne har hatt. Næringslivet i Årdal skårer lavt på både vekst, nyetableringer og lønnsomhet i 2009. Indikatorene for næringslivets utvikling i Årdal i 2009 er dermed veldig tvetydige. Næringslivet har hatt vekst i antall arbeidsplasser, men gjør det svært dårlig i NæringsNM. Kanskje er dette et tegn på at utviklingen i antall arbeidsplasser kommer til å bli dårlig i 2011? Det tar tid for bedriftene å tilpasse antall arbeidsplasser til vekst og lønnsomhet.

Attraktivitetsbarometeret, som måler kommunenes tiltrekningskraft på innflyttere etter at det er korrigert for virkningen av arbeidsplassveksten, viser at Årdal ikke har vært attraktivt som bosted. Det er netto utflytting fra Årdal til andre kommuner, og utflyttingen fortsetter å være høy også når arbeidsplassveksten er relativt bra. Det er innvandringen fra utlandet som gjør at arbeidsplassene fylles opp og at folketallet stiger. Det vil derfor være viktig for utviklingen i Årdal at innvandrerne slår rot i kommunen og ikke bare er midlertidig arbeidskraft.

I siste del av denne rapporten ser vi på attraktivitet langs de tre dimensjonene besøk, bedrifter og bosetting.

Årdal er en utpreget bedriftskommune. Bosettingen i Årdal er først og fremst basert på arbeidsplasser fra produksjon i industrien. Ingen andre kommuner i landet har flere industriarbeidsplasser i forhold til samlet sysselsetting som Årdal. Årdal har en negativ besøksbalanse. Sysselsettingen i besøksavhengige næringer som handel, servering og aktiviteter står ikke i forhold til folketallet. Årdal er heller ikke basert på at befolkningen bor i Årdal og pendler til andre kommuner.

Utviklingen de siste ti årene viser at Årdal har hatt negative impulser både fra bedrifts- besøks- og bosettingsdimensjonen. Årdal har ikke hatt spesielt lav attraktivitet langs noen av disse aksene, men summen gjør at samlet attraktivitet i Årdal har vært under middels for det siste tiåret. Det forklarer nedgangen i folketallet i Årdal de siste ti årene.

Årdals samlede attraktivitet viser imidlertid en svært positiv trend. Årdal fikk sterke negative impulser fra nedgangen i industrien fram til 2006. De siste to årene har Årdal hatt høy positiv attraktivitet, og har også hatt vekst i folketallet. Den sterke nedgangen i plasseringen i NæringsNM er et negativt signal, men må eventuelt bekreftes av andre signaler før en kan trekke noen konklusjon om en ny nedgangstid. Det blir spennende å følge utviklingen til Årdal de neste årene.

Innledning

Denne rapporten er bygd opp i fire hovedkapitler som har som hensikt å beskrive næringsutvikling og attraktivitet i Årdal.

Figur 1: Hovedtema og indikatorer for den generelle beskrivelsen.

I det første kapitlet presenteres statistikk over hovedtrekkene i befolkningsutviklingen og utviklingen av arbeidsplassene. Dette er de aller viktigste størrelsene for beskrivelse av regional utvikling.

I kapitlet om NæringsNM analyseres næringslivets utvikling på bakgrunn av nyetableringer, lønnsomhet og vekst. Dette er tre faktorer som til sammen gir en pekepinn på hvor godt næringslivet i regionene gjør det sammenliknet med næringslivet i andre regioner. Regioner som gjør det godt i NæringsNM har en tendens til også å ha høyere vekst i antall arbeidsplasser, men det finnes unntak.

Attraktivitetsbarometeret, som blir beskrevet i kapittel 3, har til hensikt å måle attraktiviteten som bosted i kommuner og regioner. Me-

toden er basert på nettoflyttingen. Noen steder trekker til seg mer innflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, og slike steder vil få vekst på grunn av høy bostedsattraktivitet.

I det siste kapitlet presenterer vi en ny modell kalt Attraktivitetspyramiden. I denne modellen defineres tre typer attraktivitet: Attraktivitet som bosted, attraktivitet for besøkende og attraktivitet for bedrifter. Attraktivitetspyramiden er en modell for å forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre har nedgang. Attraktivitetspyramiden vil dermed gi analyser og forklaringer på den utviklingen som blir presentert i det første kapitlet om befolkning og arbeidsplasser. Attraktivitetspyramiden er også et verktøy for å utvikle strategier for steders utvikling.

1. Befolkning og arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive hovedtrekk i befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen¹. Befolkningsutviklingen i en region vil være et resultat av den samlede utviklingen i en region. En positiv befolkningsutvikling skaper vekst, men befolkningsveksten kan også være et barometer for at regionen er i en positiv utvikling. Regioner som har god næringsutvikling og som er gode bosteder, vil få en positiv befolkningsutvikling. Vekst i arbeidsplasser har tradisjonelt vært det viktigste virkemidlet for å få til vekst i folketallet. Vekst i arbeidsplasser er også et mål i seg selv for de fleste regioner.

Befolkningsutviklingen i Årdal

Folketallet i Årdal vokste raskt på 1950- og 1960-tallet. Vekst i arbeidsplasser i industrien var drivkraften for denne utviklingen. Årdal nådde sitt maksimum i 1972, da det var 7556 innbyggere i kommunen.

Fra 1971 startet en lang nedgangsperiode. Fram til 2007 var det bare tre år med vekst, og mange år med ganske sterk nedgang. Folketallet sank ganske drastisk, fra 7500 til 5500 i løpet av disse 26 årene.

Nå har det vært tre påfølgende år med vekst i folketallet. Det har ikke skjedd siden 1971.

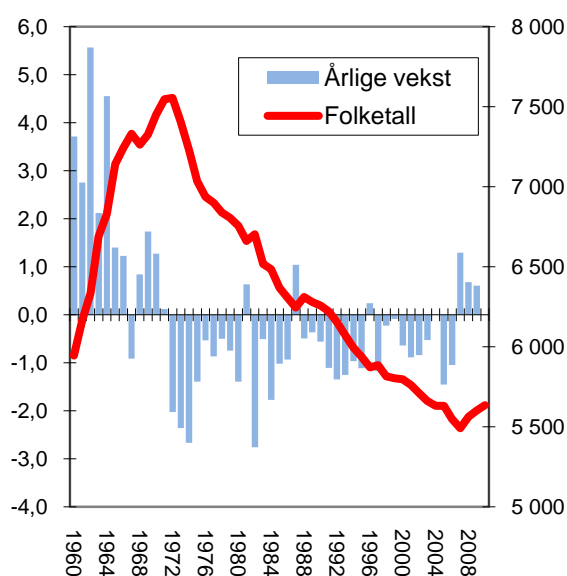
Første halvår 2010 viser fortsatt befolkningsvekst. Dette er oppløftende, og et tegn på at en langvarig trend er brutt.

Befolkningsutvikling i Årdal og referansekommuner

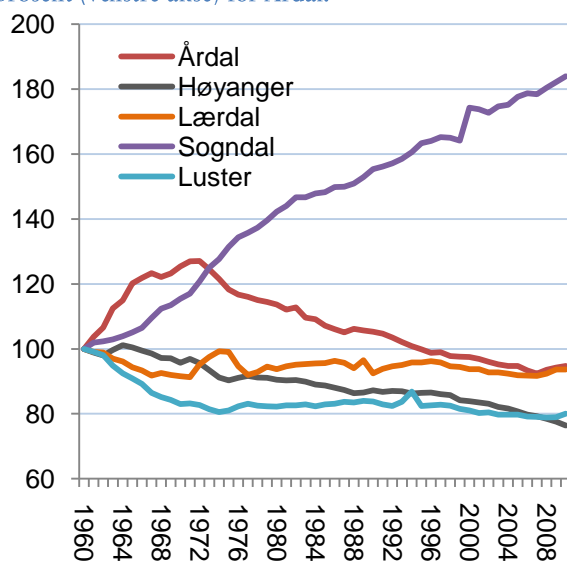
I figur 3 er Årdal sammenliknet med referansekommuner. Sogndal har vært vekstkommune i hele perioden, og har en langt bedre utvikling enn de andre kommunene.

Årdal hadde en langt svakere utvikling enn Lærdal, Luster og Høyanger fra 1970 til 2006, inntil Årdal fikk vekst igjen.

Lærdal og Luster har også fått litt vekst de siste årene, mens Høyanger har hatt nedgang.

Figur 2: Folketallet (høyre akse) og årlige vekstrater i prosent (venstre akse) for Årdal.

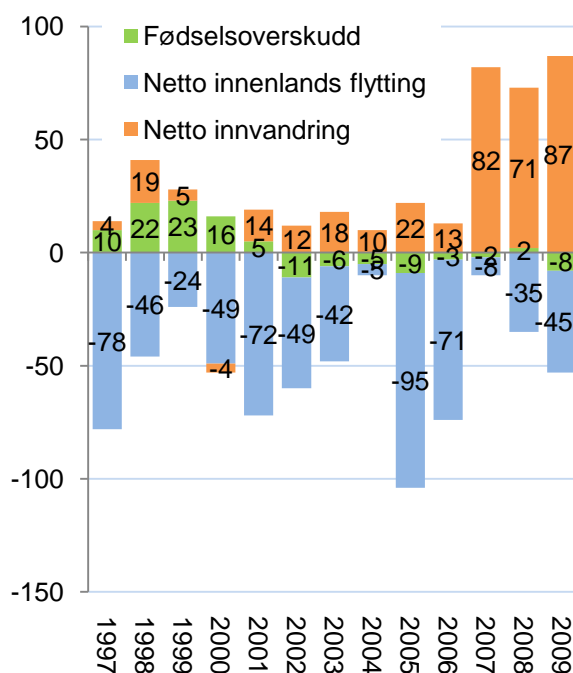
Figur 3: Befolkningsutviklingen i Årdal og referansekommuner, indeksert slik at nivået i 2000=100

Befolkningsendringer, dekomponert for Årdal

I figur 4 er befolkningsendringene i Årdal i årene 1997-2009 brutt ned på fødselsoverskudd, som er antall fødte minus døde, netto innenlands flytting og netto innvandring fra utlandet.

Det er lett å se hva som har skapt trendskiftet fra nedgang i vekst i befolkningen. Det er innvandringen som har økt. 240 personer har innvandret til Årdal de tre siste årene. Uten denne innvandringen ville folketallet fortsatt å synke.

Det er fremdeles en negativ flyttebalanse mellom Årdal og andre norske kommuner. Denne utflyttingen har imidlertid ikke vært så sterk de tre siste årene. Det at utflytting til andre norske kommuner har økt i 2008 og 2009 kan være et utslag av den økte innvandringen i 2007. Mange innvandrere bytter kommune i løpet av de første årene etter innvandring.

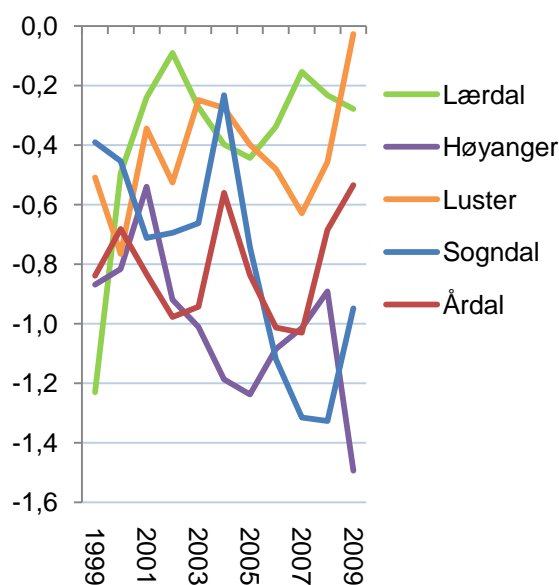
Figur 4: Fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlandsk flytting i årene 2000-2009 i Årdal. Antall personer.

Nettoflytting i Årdal og referansekommuner

Nettoflyttingen mellom Årdal og andre kommuner er en sentral størrelse videre i attraktivitetsanalysene. Det er derfor interessant å se hvordan denne nettoflyttingen utvikler seg. I figur 5 har vi målt nettoflyttingen som glidende gjennomsnitt for treårsperioder for å lettere lese trendene.

Når vi bruker treårsserier, ser vi at Årdal har beveget seg litt opp og ned, men har hatt netto innenlands utflytting på mellom 0,5 og 1,1 prosent årlig.

Både Lærdal og Luster har hatt en bedre innenlands flyttebalanse de siste årene, mens Sogndal og Høyanger har hatt en dårligere flyttbalanse i forhold til andre norske kommuner.

Figur 5: Nettoflytting innenlands i prosent av folketallet i perioden 1999-2009 for Årdal og referansekommuner. Tre års glidende gjennomsnitt.

Arbeidsplasser

Nest etter befolkningsutviklingen, er arbeidsplassutviklingen den viktigste faktoren i regional utvikling. Arbeidsplassvekst er ofte et mål i seg selv, men har også tradisjonelt vært et viktig virkemiddel for å få en god befolkningsutvikling.

Arbeidsplassutvikling i Årdal

Figur 6 viser utviklingen i antall arbeidsplasser i Årdal sammenliknet med utviklingen i Sogn og Fjordane og Norge.

Sogn og Fjordane har hatt mye lavere vekst i antall arbeidsplasser enn landet ellers. Veksten i antall arbeidsplasser i Sogn og Fjordane var bare på 1,0 prosent, mens veksten på landsbasis var 10,4 prosent fra 2000 til 2009.

Årdal hadde en kraftig nedgang fra 2000 til 2006. Da sank antall arbeidsplasser i Årdal med 8,4 prosent. Etter det har Årdal fått en sterk vekst og tatt igjen mye av det tapte.

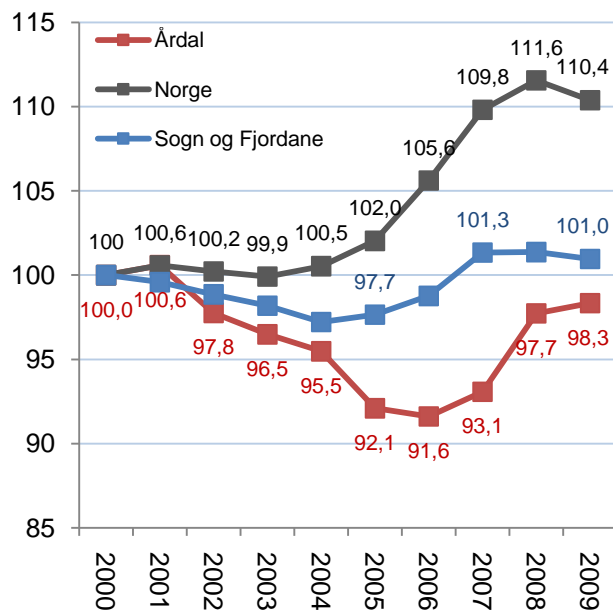
Et positivt trekk er at Årdal greide å få en vekst i antall arbeidsplasser i 2009, mens det var en nedgang i resten av landet.

Arbeidsplassutvikling sammenliknet med referansekommuner

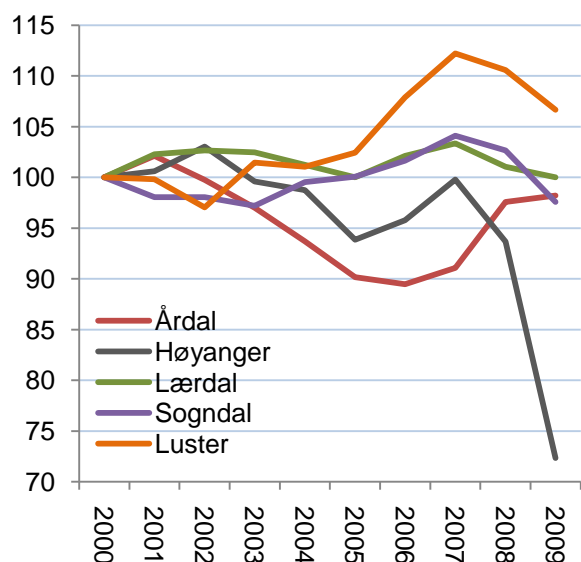
I figur 7 ser vi utviklingen av antall arbeidsplasser i Årdal sammenliknet med nabokommunene.

Fram til 2006 hadde Årdal mye dårligere utvikling enn de andre kommunene. Så begynte en oppsving, som vi skal se skyldes at næringslivet fikk vekst. Dermed har Årdal tatt igjen Sogndal og Høyanger. Høyanger har hatt en nesten katastrofal utvikling.

Luster og Lærdal har på sin side hatt en mer positiv utvikling fram til 2007, men har hatt nedgang etter dette.

Figur 6: Utvikling i antall arbeidsplasser for Årdal, Sogn og Fjordane og Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 7: Utvikling av antall arbeidsplasser i Årdal og referansekommuner i perioden 2000-2009, indeksert slik at nivået i 2000=100.

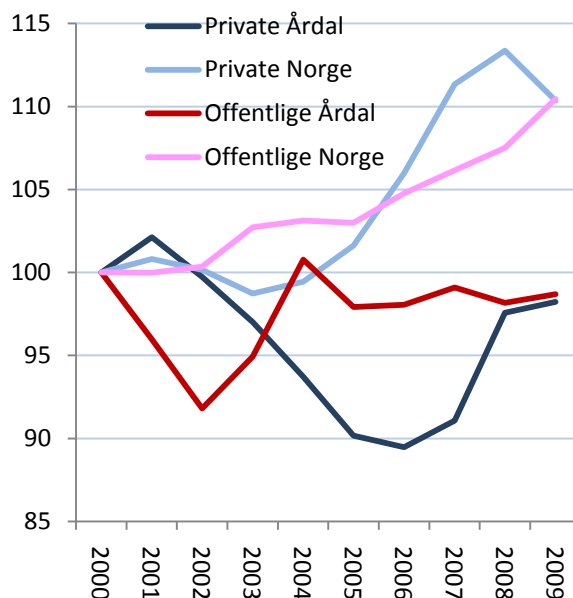
Privat og offentlig sektor

Figur 8 viser utviklingen i antall arbeidsplasser fordelt på privat og offentlig sektor i Årdal, sammenliknet med utviklingen på landsbasis.

Årdal hadde fem påfølgende år med nedgang i antall private arbeidsplasser fra 2001 til 2006. I denne perioden forsvant det nesten 300 arbeidsplasser i næringslivet i Årdal.

Nå har mye av tapet blitt hentet opp, etter tre år med vekst. Likevel har næringslivet færre ansatte i 2009 enn i 2000. Ellers i Norge har antall arbeidsplasser i næringslivet gått ned med tre prosent i 2009. I Årdal har det vært en liten vekst.

Årdal har ikke hatt vekst i antall ansatte i offentlig sektor. Ellers i landet har offentlig sektor hatt stabil vekst i antall arbeidsplasser.

Figur 8: Utvikling i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor i Årdal og Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Endringer i privat og offentlig sektor

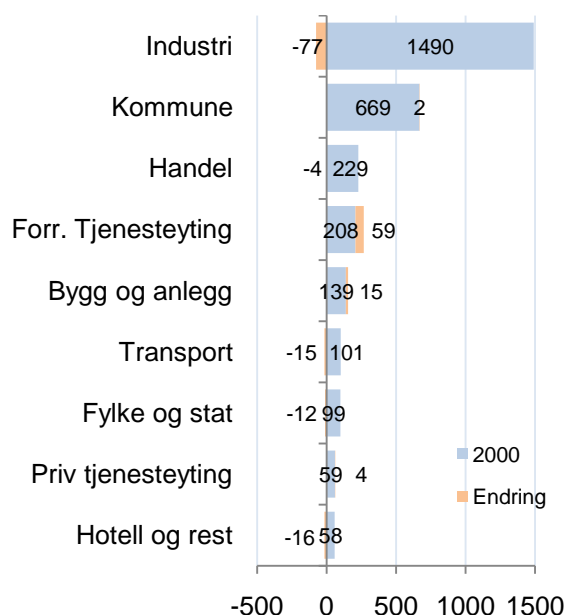
I figur 9 har vi vist antall arbeidsplasser i ulike bransjerⁱⁱ i privat sektor, samt endringene fra 2000 til 2009.

Når vi ser på utviklingen i absolutte tall, ser vi at det egentlig ikke har skjedd særlig dramatiske strukturendringer i dette tiåret.

Industrien hadde 1490 arbeidsplasser i 2000, og har hatt en reduksjon på 77. Forretningsmessig tjenesteyting har økt fra 208 til 267, og denne veksten har nesten kompensert for fallet i industrien.

Fallet i hotell og restaurantnæringen, som er ganske stort i prosent, tilsvarer bare 16 arbeidsplasser.

Ellers har det vært svært små endringer.

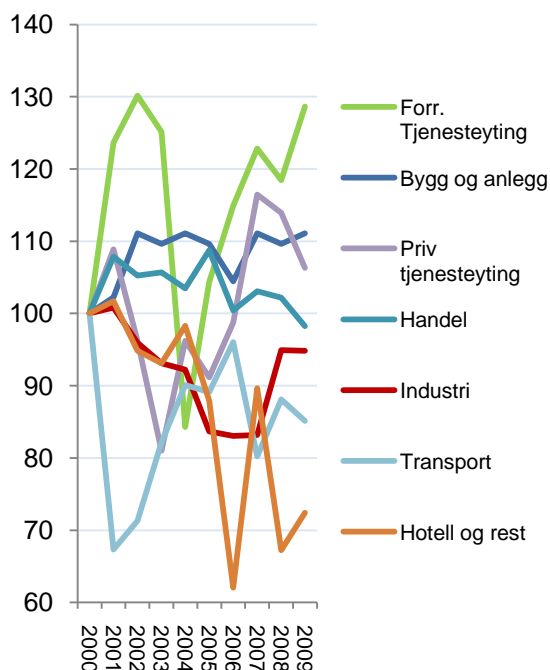
Figur 9: Antall arbeidsplasser i 2000 og endringene fra 2000 til 2009 i Årdal.

Utvikling bransjer

I Årdal er det forretningsmessig tjenesteyting, bygg og anlegg og privat tjenesteyting som har hatt vekst siden 2000. Det er de samme bransjene som har hatt sterkest prosentvis vekst på landsbasis.

Årdal har hatt en liten nedgang i antall arbeidsplasser handel, mens resten av landet har hatt 10 prosent vekst.

Industri, transport og hotell og restaurant har hatt nedgang i antall arbeidsplasser. Industrien har imidlertid hatt vekst etter 2007, noe som er viktig for Årdal.

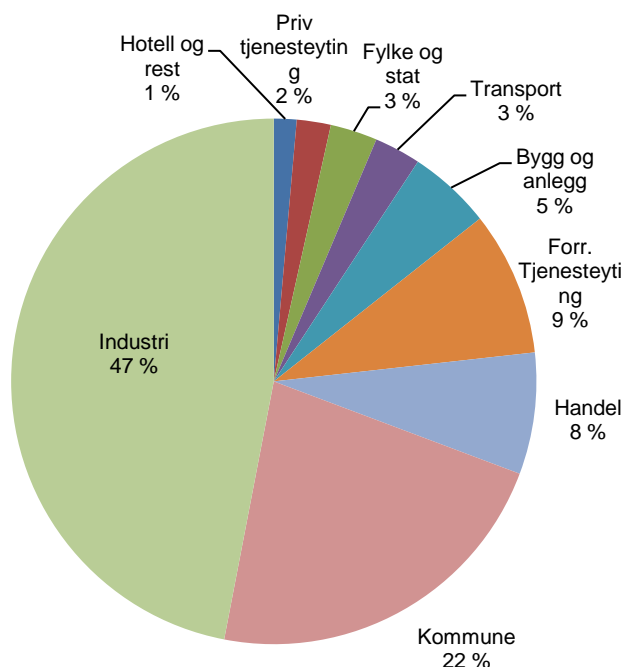
Figur 10: Utviklingen i de ulike bransjene i privat sektor i Årdal, indeksert slik at nivået i 2000=100

Næringsstruktur

Årdal er en av de mest utpregede industrikommunene i landet. 47 prosent av alle arbeidsplassene i kommunen er innen industri. Det er bare to kommuner i landet med høyere andel; Haram og Sykkylven.

Kommunen står for 22 prosent av alle arbeidsplasser. Det er mindre enn de fleste andre kommuner. Stat og fylke er lite representert i Årdal, og står for bare 3 prosent av arbeidsplassene.

Forretningsmessig tjenesteyting og handel står for henholdsvis ni og åtte prosent. Bygg og anlegg står for fem prosent. De andre bransjene har hver for seg mindre enn fem prosent.

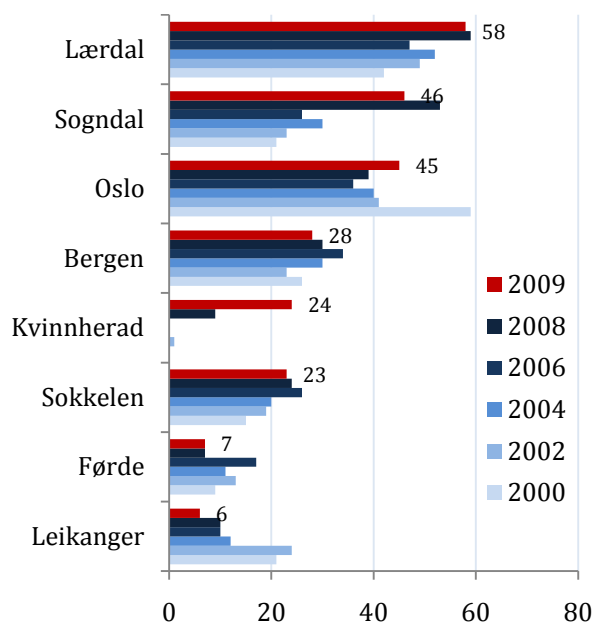
Figur 11: Prosentvis andel av arbeidsplassene i Årdal fordelt på bransjer i privat næringsliv og offentlig sektor.

Utpendling

Figur 12 viser hvor folk fra Årdal pendler til.

Lærdal og Sogndal er de viktigste kommunene for dagpendling. Pendlingen til disse kommunene har økt de siste årene, men sank litt i 2009.

De fleste kommunene har mange pendlere til Oslo og Bergen, men blant disse er det erfaringsmessig mange studenter som ikke ennå har meldt flytting.

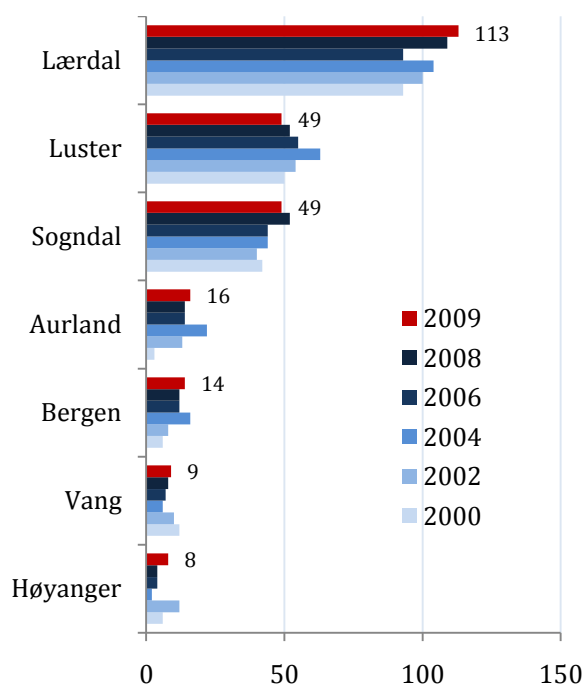
Figur 12: Antall personer som bor i Årdal og som pendler til en annen kommune i årene 2000-2009.

Innpendling

Det er stort sett bare Lærdal, Sogndal og Luster som har nevneverdig innpendling til Årdal.

Luster og Lærdal har flere som pendler inn til Årdal, enn som pendler andre veien.

Det er omtrent like mange som pendler til og fra Sogndal.

Figur 13: Antall personer som arbeider i Årdal og som bor i en annen kommune i årene 2000-2009.

Nettopendling

Netto pendling regnes ut ved å se på avviket mellom innpendling og utpendling i prosent av antall sysselsatte. Dersom tallet er positivt, er det et overskudd på arbeidsplasser i kommunen.

I figur 14 er nettopendlingen for Årdal og de viktigste nabokommunene vist. Årdal har et overskudd på arbeidsplasser tilsvarende 3,3 prosent av antall arbeidstakere. Rangeringsnummeret 48 viser at bare 47 av 430 kommuner i landet har høyere overskudd.

Sogndal har samme overskudd på arbeidsplasser som Årdal.

Lærdal og Høyanger har begge underskudd på arbeidsplasser i 2009, etter å ha hatt overskudd tidligere. Luster har et stort underskudd på arbeidsplasser, og befolkningen er i stor grad avhengig av å pendle til nabokommunene.

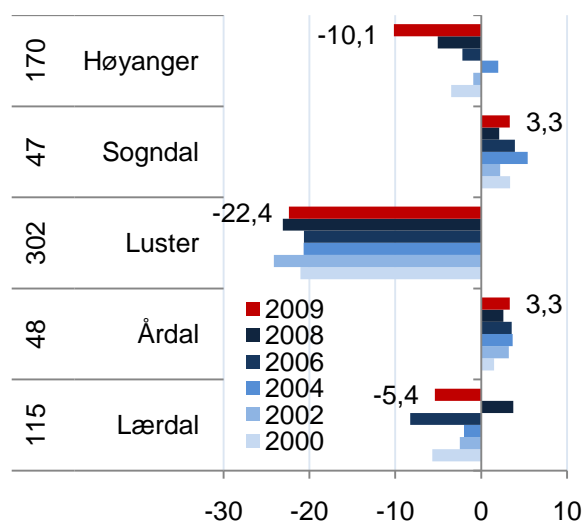
Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon regnes ut ved å se på summen av brutto utpendling i prosent av arbeidstakere og innpendling i prosent av arbeidsplasser. Dette sier noe om hvor integrert arbeidsmarkedet i kommunen er med arbeidsmarkedene utenfor.

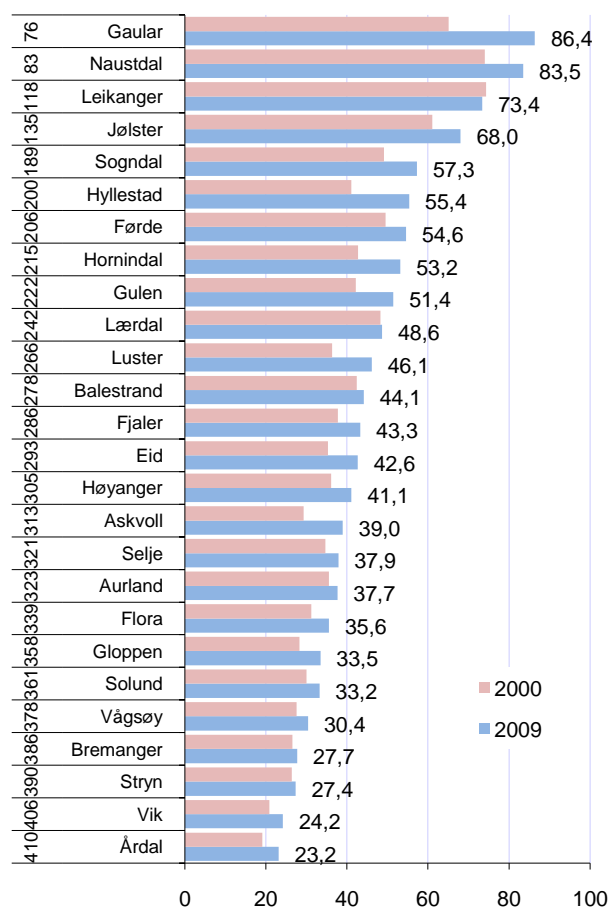
I figur 15 har vi målt arbeidsmarkedsintegrasjonen i Årdal og de andre kommunene i Sogn og Fjordane. Befolkningen har blitt stadig mer mobil og pendlingsvillig siden 2000, selv om det ikke ble økt pendling i 2009 som følge av redusert antall arbeidsplasser.

Årdal har spesielt lav arbeidsmarkedsintegrasjon, på grunn av store avstander til alternative arbeidsmarkeder.

Vi skal senere se på kommuners attraktivitet, og der er arbeidsmarkedsintegrasjon en viktig forklaringsfaktor. Arbeidsmarkedsintegrasjonen sier noe om pendlingsmulighetene til kommunens innbyggere. Det er positivt for bosettingen at det er mange pendlingsmuligheter.

Figur 14: Nettopendling i prosent av arbeidstakerne i Årdal og referansekommuner. Tallene til venstre angir rangeringen blant de 430 kommunene i Norge. Lavest tall betyr høyest netto innpendling.

Figur 15: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Sogn og Fjordane i 2000 og 2009. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner for arbeidsmarkedsintegrasjon i 2009.

2. NæringsNM

I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i næringslivet. I en regional utviklingskontekst er næringsutviklingen viktig for å få vekst i arbeidsplasser i privat næringsliv, og dermed trygge og stimulere bosettingen. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse.

NæringsNM	Nyetableringer	1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andelen foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andelen lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje in-

dikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år. *Bransjejustert etableringsfrekvens* er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvens i Årdal

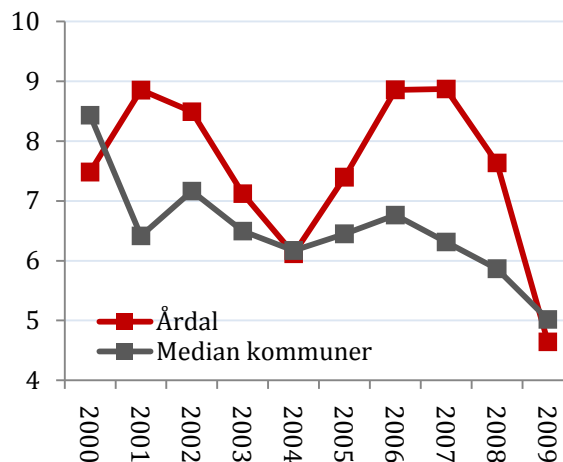
I figur 16 ser vi hvordan etableringsfrekvensen i Årdal har beveget seg siden 2000. I samme figur vises medianen av kommunene i Norge, det vil si etableringsfrekvensen som er middels for alle de norske kommunene. Etableringsfrekvensen i Norge har sunket mye siden 2006.

Årdal hadde svært høy etableringsfrekvens i perioden 2005-2008, og lå da høyt over middels av kommunene i Norge. I 2009 falt etableringsfrekvensen til under middels.

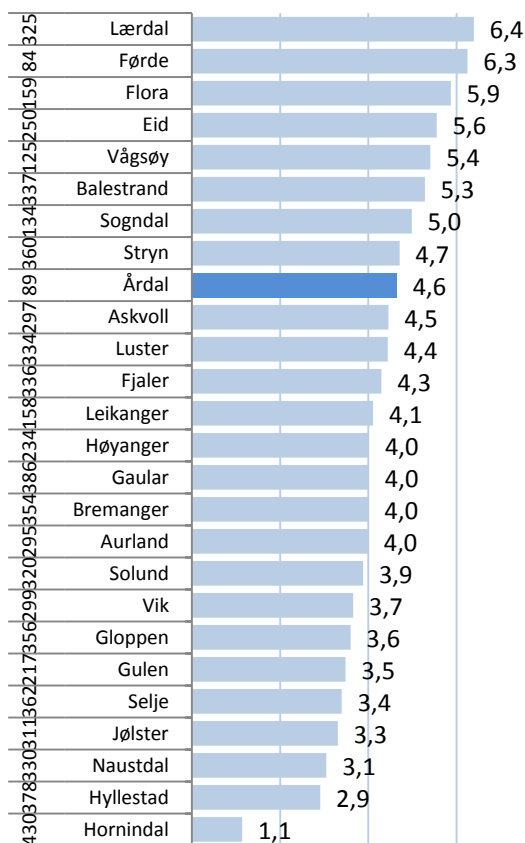
Etableringsfrekvens i kommunene i Sogn og Fjordane

I figur 17 er etableringsfrekvensen for alle kommunene i Sogn og Fjordane vist for 2009. Årdal hadde en etableringsfrekvens på 4,6 prosent dette året, som var under middels. De fleste kommunene i fylket hadde likevel lavere etableringsfrekvens.

Av tallene til venstre ser vi at Årdal er rangert som nummer 89 av 430 kommuner når det gjelder etableringsfrekvens de siste fem årene. Etableringsfrekvensen er dermed høy når vi ser på en lengre tidsserie.

Figur 16: Etableringsfrekvens i Årdal og median for kommuner i Norge i perioden 2001-2009.

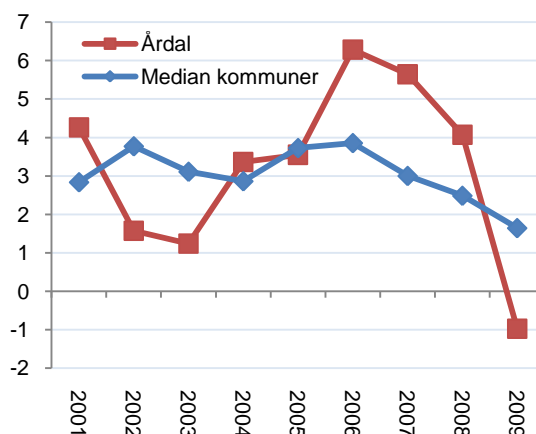
Figur 17: Etableringsfrekvens i kommunene i Sogn og Fjordane i 2009. Kommunens rangering blant de 430 kommunene i perioden 2005-2009 vist helt til venstre.

Vekst i antall foretak

I figur 18 ser vi utviklingen i vekst i antall foretak i Årdal og det som er middels av kommunene i Norge. Det er det samme som etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsraten.

Årdal hadde lav vekst i antall foretak i 2002 og 2003. I årene 2006-2008 var det langt høyere vekst i antall foretak i Årdal enn i resten av landet.

I 2009 var det en nedgang i antall foretak i Årdal. Det ble lagt ned flere foretak enn det ble etablert. Resten av landet hadde vekst i antall foretak, selv om veksten var lavere enn tidligere.

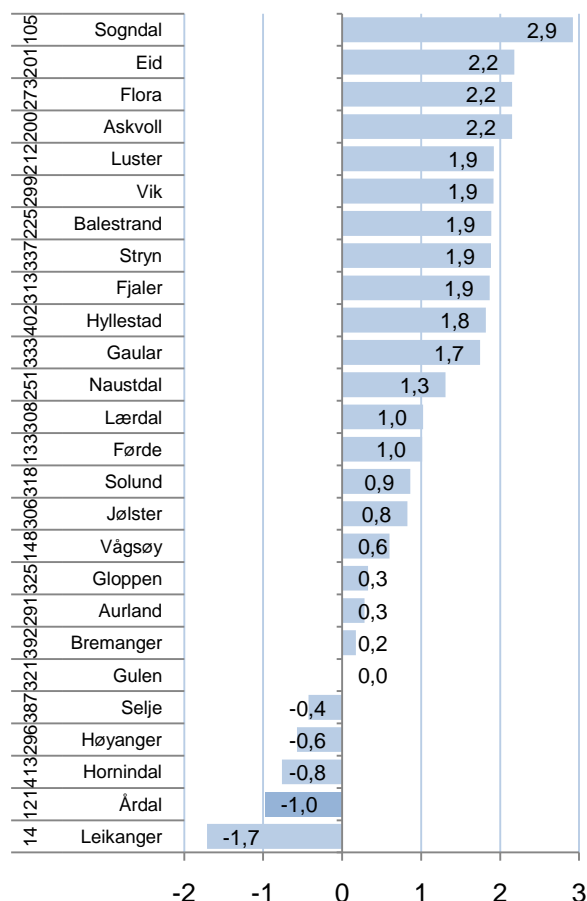
Figur 18: Årlig vekst i antall foretak i Årdal og median for kommunene i Norge i perioden 2001-2009.

Vekst i antall foretak i kommunene i Sogn og Fjordane

I figur 19 ser vi netto tilvekst av antall foretak i kommunene i Sogn og Fjordane, som er det samme som etableringsfrekvensen fratrukket andelen foretak som legges ned.

Her kommer Årdal også svært dårlig ut. Årdal fikk en nedgang i antall registrerte foretak i 2009, og er nest dårligst i fylket, som nummer 398 av 430 kommuner.

For de siste fem årene er Årdal rangert på plass nummer 121 for vekst i antall foretak. Det er dermed bare det siste året som har vært dårlig.

Figur 19: Prosentvis vekst i antall foretak i kommunene i Sogn og Fjordane i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner for perioden 2005-2009.

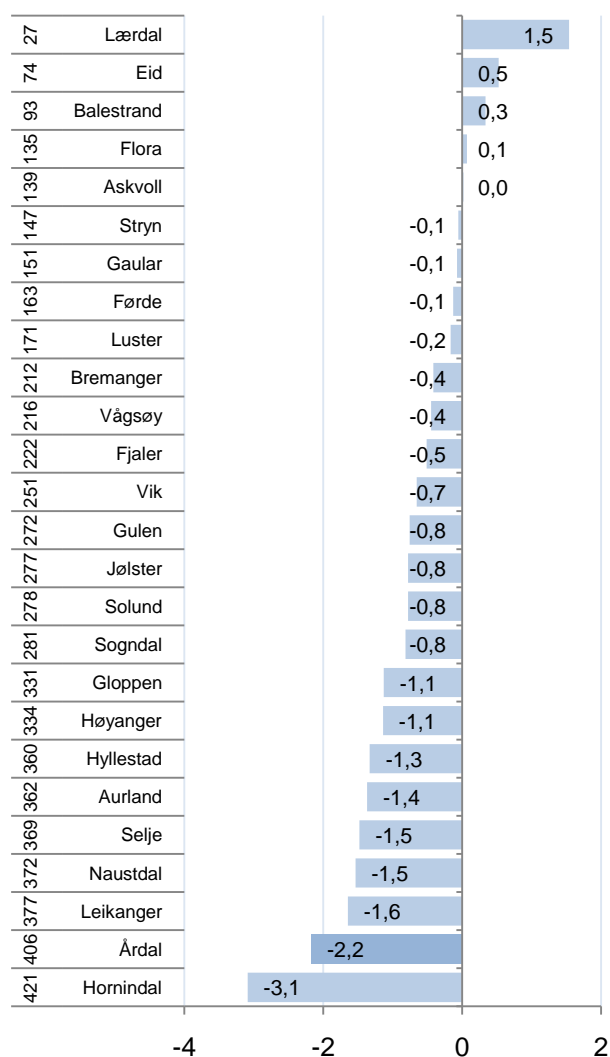
Bransjustert etableringsfrekvens

Bransjestrukturen i en kommune har mye å si for etableringsfrekvensen.

Noen bransjer har normalt høyere etableringsfrekvens enn andre. Områder der en stor andel av næringslivet er i bransjer med høy etableringsfrekvens, vil automatisk få en høyere etableringsfrekvens enn områder med mange foretak i bransjer med lav etableringsfrekvens.

I figur 20 har vi beregnet hvilken etableringsfrekvens kommunene ville hatt dersom de hadde gjennomsnittlig etableringsfrekvens i hver enkelt bransje, og deretter beregnet differansen mellom faktisk etableringsfrekvens og denne beregnede frekvensen.

Vi kan da se at Årdal kommer svært dårlig ut etter bransjustering. Det betyr at Årdal egentlig har en gunstig bransjestruktur for å få mange nyetableringer i utgangspunktet. Årdal er rangert som nummer 406 av 430 kommuner for denne etableringsindikatoren.

Figur 20: Bransjustert etableringsfrekvens i kommunene i Sogn og Fjordane i 2009, målt som avvik mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens i 2009 gitt bransjestruktur. Tallene til venstre angir rangeringen blant landets 430 kommuner i 2009.

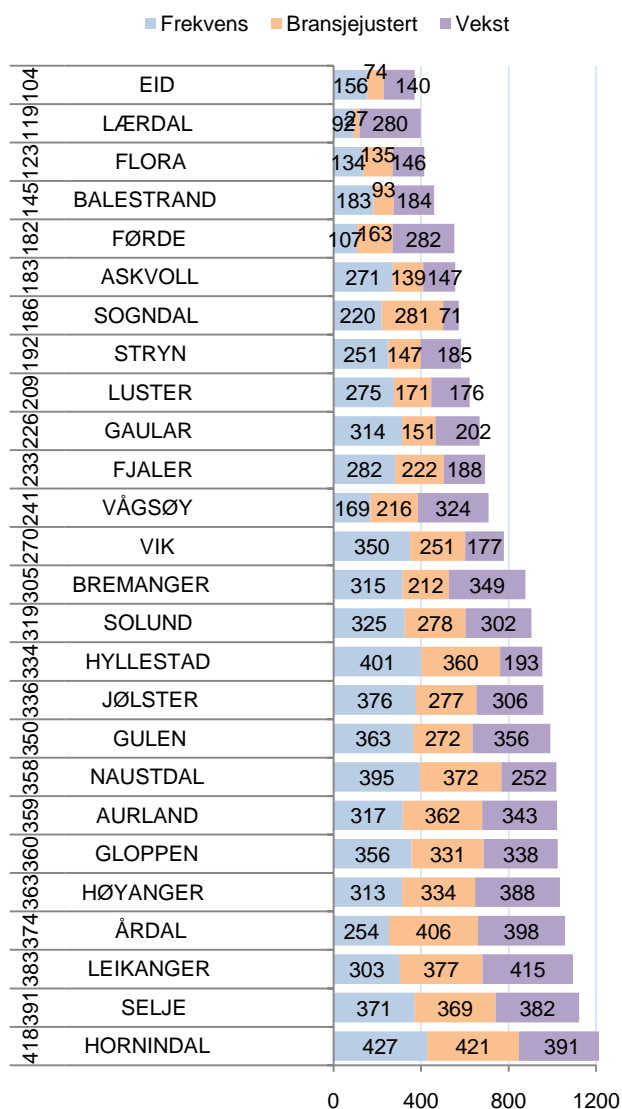
Etableringsindeksen

Etableringsindeksen er sammensatt av de tre indikatorene for nyetableringer som vi har vist i dette kapitlet; etableringsfrekvens, bransjejustert etableringsfrekvens og vekst i antall foretak.

I figur 21 ser vi rangeringsnumrene til kommunene i Sogn og Fjordane for de tre delindikatorene i figuren, mens vi ser rangeringen til etableringsindeksen til venstre.

På etableringsindeksen, hvor disse rangeringsnumrene er slått sammen, er Årdal nummer 374 av 430 kommuner i landet. Årdal er bare litt under middels når det gjelder etableringsfrekvens, men skårer svært dårlig for bransjejustert etableringsfrekvens og vekst i antall foretak i 2009.

Årdal har, som vi har sett tidligere i dette kapitlet, gjort det bra når det gjelder etableringsaktivitet i de foregående årene. Kanskje er den svake etableringsaktiviteten i 2009 bare et utslag av tilfeldige forhold, eller kanskje det er et varsel om et trendskifte. Det vil vi se i neste år.

Figur 21: Etableringsindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren, og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2009 er vist til venstre.

Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

Andel lønnsomme foretakⁱⁱⁱ i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Det forrige bunnåret var i 2001.

I 2009 økte andelen lønnsomme bedrifter med igjen. Vi skal se senere at andelen bedrifter med vekst sank, men likevel greide de fleste bedriftene å tilpasse seg lavkonjunktoren og bedre lønnsomheten.

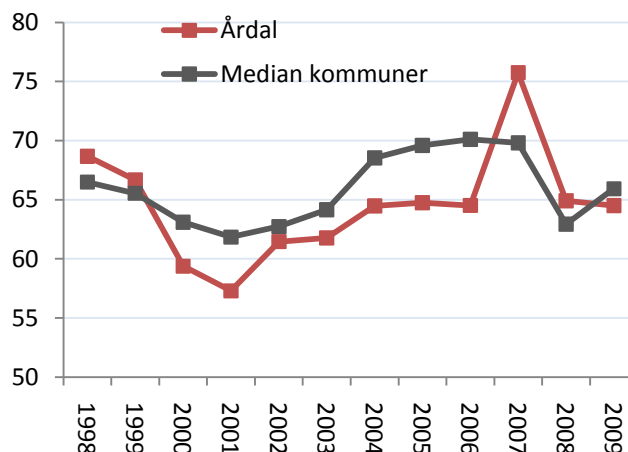
Andel lønnsomme foretak i Årdal lå under middels for kommunene i alle årene fra 2000 til 2006. I 2007 og 2008 hadde Årdal en høyere andel lønnsomme foretak enn middels.

I 2009 kom andelen lønnsomme foretak i Årdal igjen under middels for kommunene.

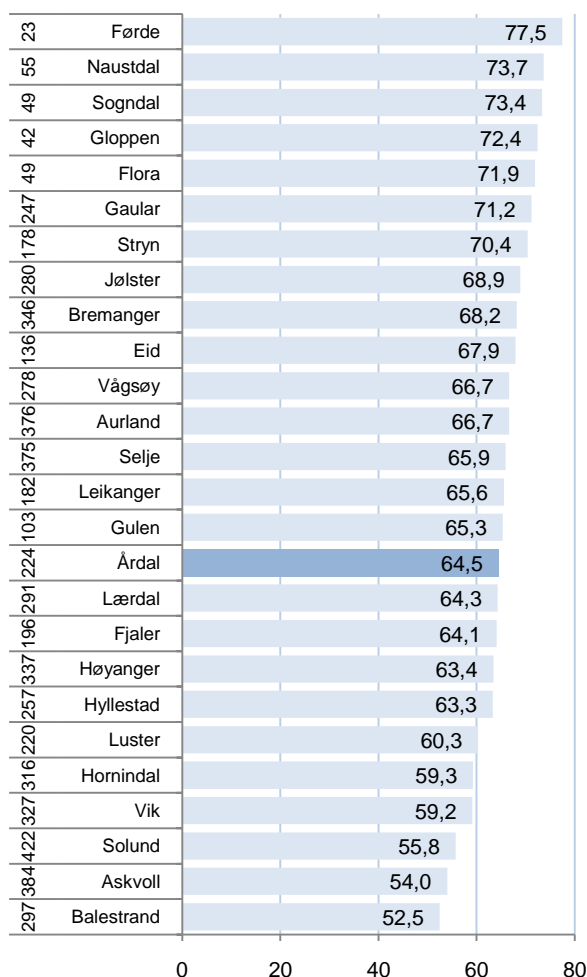
Andel lønnsomme foretak i kommunene

Førde hadde den høyeste andelen lønnsomme foretak av alle kommunene i Sogn og Fjordane i 2009. Andelen var på 77,5 prosent.

I Årdal hadde 64,5 prosent av foretakene positivt resultat i 2009. Dette rangerer Årdal som nummer 266 i landet. For den siste femårsperioden kommer Årdal litt under middels, som nummer 224.

Figur 22: Andel foretak med positivt resultat før skatt i Årdal og median av kommunene i Norge i perioden 1998-2009.

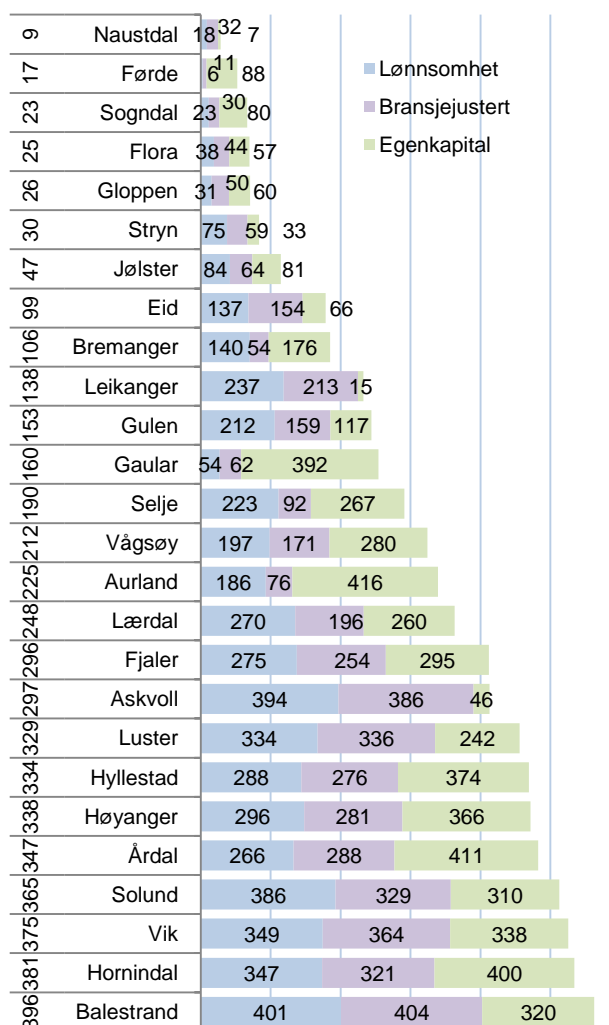
Figur 23: Andel foretak med positivt resultat før skatt i kommunene i Sogn og Fjordane i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner med hensyn til andel lønnsomme foretak siste fem år er vist helt til venstre.

Lønnsomhetsindeksen

Lønnsomhetsindeksen består av tre indikatorer. Andel lønnsomme foretak er den første indikatoren, hvor resultatene ble vist på forrige side. Dernest har vi en indikator for bransjejustert andel lønnsomme foretak, hvor effekten av bransjestrukturen er justert for. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Lønnsomhetsindeksen for kommuner er basert på rangeringsnumrene til kommunene for de tre indikatorene. Kommunens rangering for de tre indikatorene blir slått sammen, og så vil summen danne utgangspunkt for lønnsomhetsindeksen.

Årdal kommer samlet på en 347. plass på lønnsomhetsindeksen. Årdal gjør det spesielt svakt når det gjelder andel med positiv egenkapital, der kommunen er nummer 411 av 430 kommuner. Det er mange foretak med negativ egenkapital i Årdal. 23,7 prosent av de som har sendt inn regnskap i 2009 har negativ egenkapital.

Figur 24: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane. Til venstre vises rangeringsnummer blant landets 430 kommuner for lønnsomhetsindeksen 2009. Tallene i figuren er rangeringsnummer for de tre lønnsomhetsindikatorer.

Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med realvekst*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorene.

Andel vekstforetak

Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 66 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andelen vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009. Andelen vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt.

Årdal hadde spesielt lav andel vekstforetak i 2000 og 2005. I de 11 årene som er målt, har andelen vekstforetak bare vært over middels av kommunene i tre år.

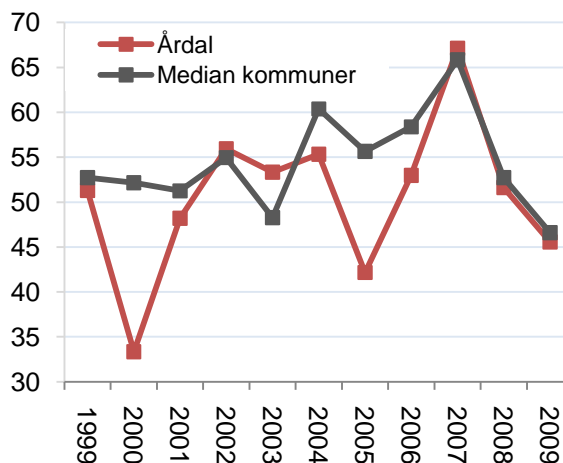
I 2008 og 2009 ble andelen vekstforetak i Årdal nesten som middels for kommunene.

Andel vekstforetak i kommunene

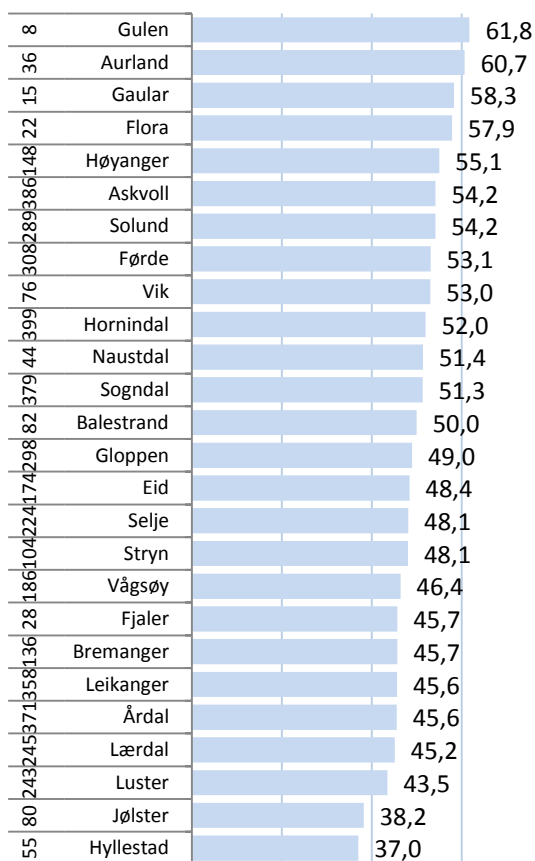
Sogn og Fjordane var det fylket som hadde høyest andel vekstforetak i 2009. Det var det eneste fylke hvor det var over 50 prosent vekstforetak i 2009 samlet sett.

Høyest andel vekstforetak hadde Gulen, der nesten 62 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Gulen rangeres som sjuende beste kommune i landet i 2009 og åttende beste kommune siste fem år.

Årdal havner ganske langt ned på fylkeslisten, og rangeres som nummer 254 i landet i 2009. Årdal gjør det svakere de siste fem årene, der rangeringen er 371. Av figur 25 ser vi at det først og fremst skyldes lav andel vekstforetak i 2005 og 2006.

Figur 25: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Årdal og median av kommunene Norge i perioden 1999-2009.

Figur 26: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn i kommunene i Sogn og Fjordane prisstigningen i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner med hensyn til andel vekstforetak siste fem år er vist helt til venstre.

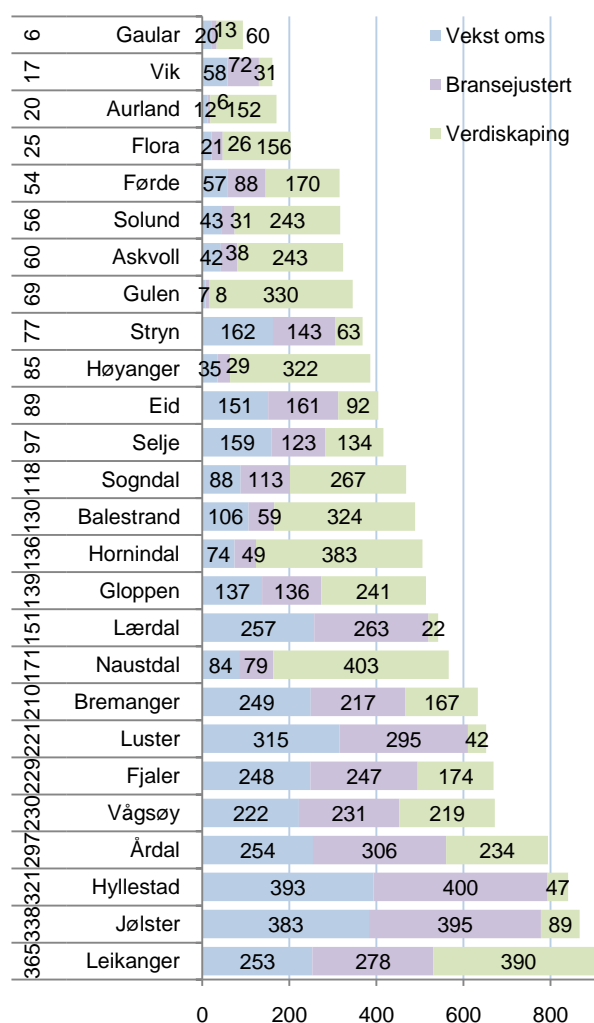
Vekstindeksen

Vekstindeksen består også av tre indikatorer. Andel foretak med vekst i omsetning er den første indikatoren, hvor resultatene ble vist på forrige side. Derneft har vi en indikator for bransjestjustert andel vekstforetak, hvor effekten av bransjestrukturen er justert for. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping, som er summen av driftsresultatet og lønnskostnadene.

Vekstindeksen for kommuner er basert på rangeringsnumrene til kommunene for de tre indikatorene. Kommunens rangering for de tre indikatorene blir slått sammen, og så vil summen danne utgangspunkt for vekstindeksen.

Mange kommuner i Sogn og Fjordane gjorde det bra på vekstindeksen i 2009. Kanskje fikk ikke finanskrisen så stor effekt i Sogn og Fjordane? Fylket har jo svak befolkningsvekst, så det er litt overraskende at så høy andel av foretakene greide å få vekst.

Årdal er den fjerde dårligste vekstkommunen i Sogn og Fjordane, og er rangert som nummer 297 av de 430 kommunene i landet.

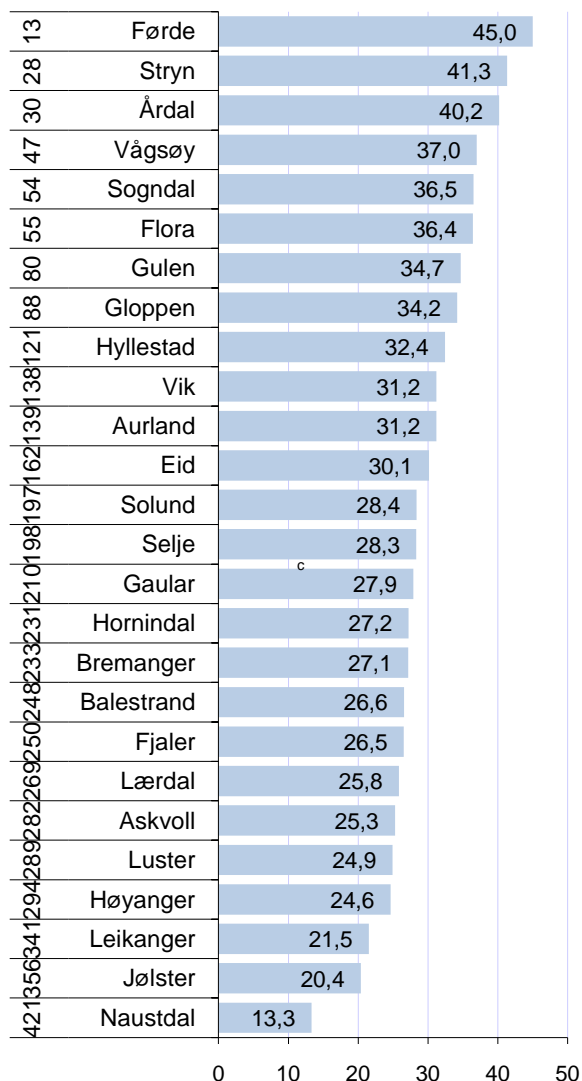
Figur 27: Vekstindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane. Tallene i figuren er rangering blant landets 430 kommuner for de tre vekstindikatorene, helt til venstre rangering for vekstindeksen 2009.

Næringslivets størrelse

I NæringsNM er næringslivets relative størrelse en av indikatorene. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også "næringstetthet".

Førde, Stryn og Årdal er blant de ti prosent av kommunene i landet med høyest næringstetthet. I disse tre kommunene tilsvarer antall arbeidsplasser i næringslivet over 40 prosent av folketallet.

Årdal er nummer 30 av kommunene i landet når det gjelder næringstetthet.

Figur 28: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i kommunene i Sogn og Fjordane i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

NæringsNM

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indeksene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforsking har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste sju årene. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet gjør det samlet sett i en kommune.

Sogn og Fjordane har mange kommuner med blant de aller beste næringskommunene i landet. Flora ble nest beste kommune i landet. Førde kom på femteplass og Stryn på tiendeplass. Sogndal og Eid er også med blant de ti prosent beste kommunene.

Årdal gjorde det dårlig i NæringsNM i 2009, og kom helt nede på 316. plass. Årdal skårer høyt på næringslivets størrelse som alltid, men svakt på de andre tre indeksene.

Årdal er rangert som nummer 147 de siste fem årene, etter flere gode plasseringer de foregående årene.

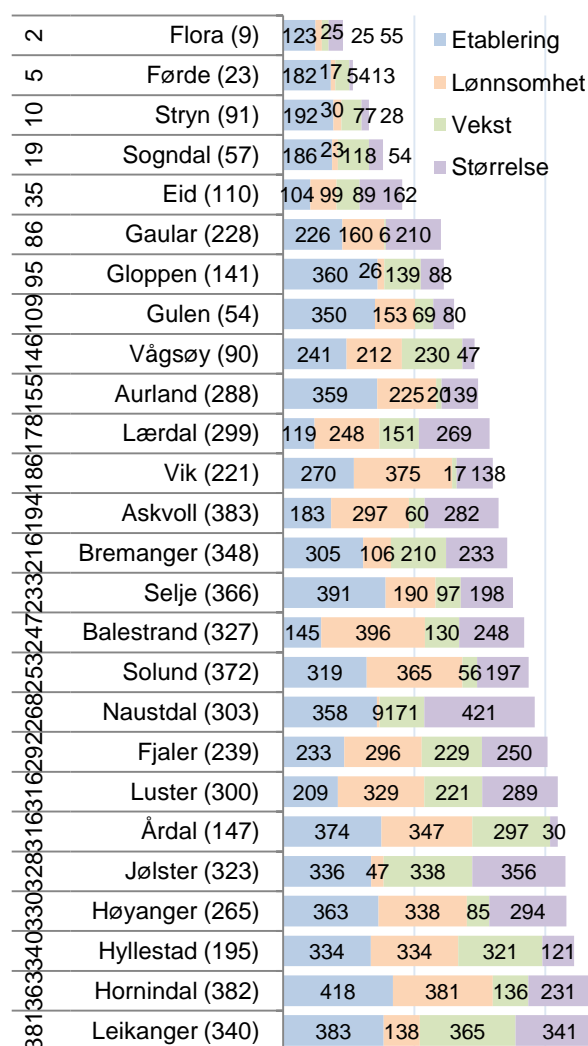
Årdals utvikling

Årdal ble nummer ni i NæringsNM i 2007, og ble med det blant ti på topp av alle kommunene i landet.

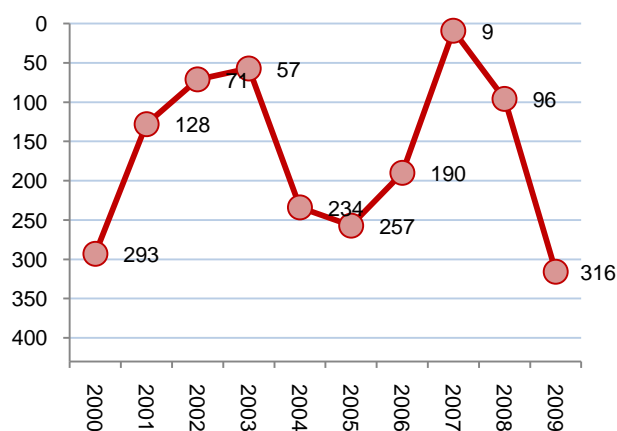
I 2008 ble Årdal nummer 96, også en god plassering.

Resultatet i 2009, med en 316. plass, er den svakeste plasseringen som Årdal noensinne har hatt, i hvert fall så langt tilbake vi har tall.

Det er et påfallende sprik mellom arbeidsplassutviklingen i Årdal og resultatet i NæringsNM. Årdal har vekst i antall private arbeidsplasser, men et kraftig fall i NæringsNM. Det kan være et lite faresignal at bedriftenes nyetableringer, omsetningsvekst og lønnsomhet faller. Dette vil svekke bedriftenes grunnlag for å ansette flere. Mange bedrifter har også negativ egenkapital, som gir en risiko for konkurser og avviklinger.

Figur 29: Resultater fra NæringsNM for kommunene i Sogn og Fjordane. Rangering blant landets 430 kommuner for 2009 til venstre, rangering siste fem år i parentes, rangering for de fire indeksene i figuren.

Figur 30: Årdals utvikling i Nærings-NM i perioden 2000-2009.

3. Attraktivitetsbarometeret

Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret siden 2006. Attraktivitetsbarometeret er en metode for å identifisere regioner og kommuner som trekker til seg innflyttere i høyere grad enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Slike steder vil få vekst i lokale arbeidsplasser på grunn av høyere befolkningsgrunnlag i neste periode. Attraktivitet med hensyn til bosetting vil da bli en vekstfaktor som kommer i tillegg til vekst i arbeidsplasser. For kommuner blir bostedsattraktivitet viktigere enn for regioner, ettersom det er mer pendling mellom kommuner enn mellom regioner.

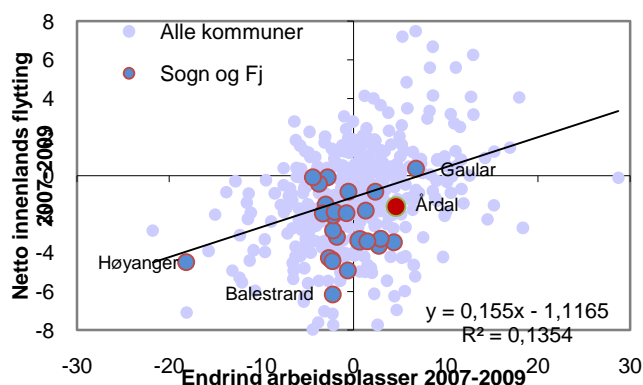
Attraktivitetsbarometeret tar utgangspunkt i sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. I figur 31 har vi vist arbeidsplassvekst og netto innenlands flytting i 430 kommuner i Norge for perioden 2007-2009.

Den svarte linjen i diagrammet viser den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. Attraksjonsindeksen er differansen mellom forventet og observert nettoflytting, som kan leses som den vertikale avstanden mellom den faktiske nettoflytting og forventningslinjen. Differansen viser hvor mye nettoflytting en kommune faktisk har hatt fratrukket forventet nettoflytting gitt arbeidsplassveksten. Tallet kan tolkes som hvor høy prosentvis vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

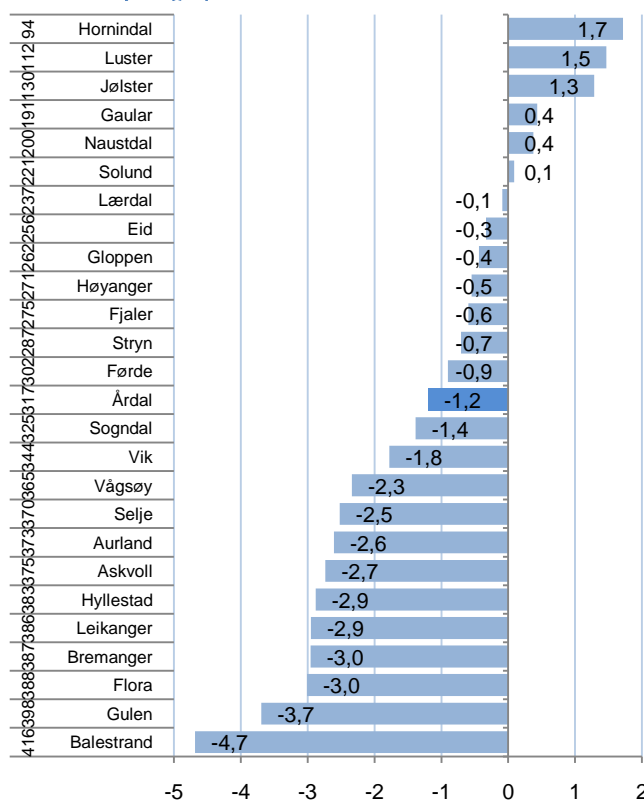
Årdal er den røde prikken. Arbeidsplassveksten de siste tre årene har vært 4,6 prosent over middels for kommunene. Det har imidlertid vært netto utflytting tilsvarende 1,6 prosent av folketallet. Årdal skårer dermed under middels på Attraktivitetsbarometeret.

I figur 32 ser vi hvordan kommunene i Sogn og Fjordane kommer ut på Attraktivitetsbarometeret. Når Årdal skårer -1,2 på attraktivitetsindeksen, betyr det at kommunen har tapt 1,2 prosent av folketallet i mer utflytting enn forventet ut fra arbeidsplassutviklingen i løpet av treårsperioden 2007-2009.

Rangeringsnummeret til Årdal for attraktivitet er 317 av 430 kommuner. Dette er godt under middels for kommunene i landet. I fjor var rangeringsnummer 263. Årdal har dermed gått litt tilbake på attraktivitetsindeksen, men har for første gang på mange år en arbeidsplassvekst over middels.

Figur 31: Kommunene i Norge etter prosentvis endring i antall arbeidsplasser (avstand til median) og netto innenlands flytting i perioden 2007-2009.

Figur 32: Attraktivitetsindeksen til kommunene i Sogn og Fjordane i perioden 2007-2009. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

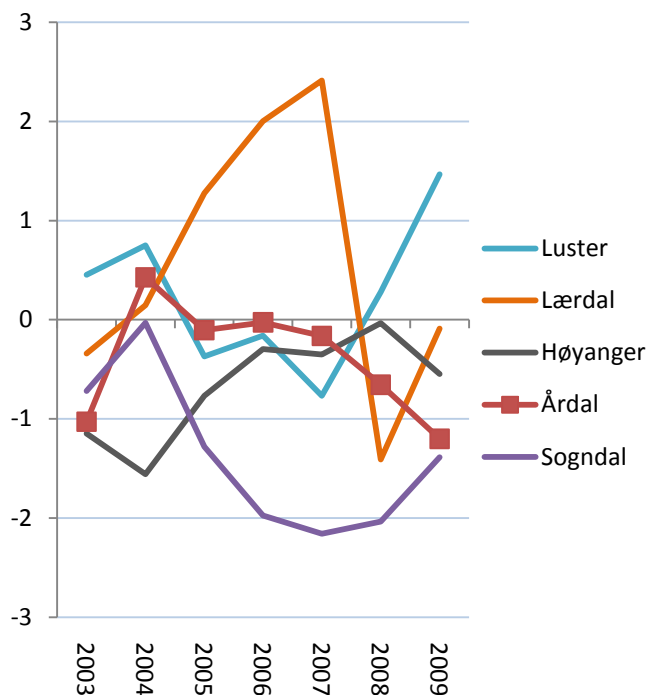
Utvikling bostedsattraktivitet

I figur 33 har vi vist utviklingen av attraktivitetsindeksen i Årdal og referansekommunene. Attraktivitetsindeksen til Årdal har falt litt fra 2004 til 2009.

Lærdal har store utslag på attraktivitetsindeksen som er litt vanskelige å forklare.

Høyanger har forbedret attraktiviteten, men vi så at antall arbeidsplasser har falt dramatisk.

Luster har hatt en sterk forbedring de siste to årene. Luster ble kåret til mest attraktive kommune i en analyse som Dagens Næringsliv gjorde i 2008. Vi mener denne analysen var basert på misforstått statistikkbruk, men resultatene kan se ut til å ha fungert profetisk. Sogndal har litt overraskende lav attraktivitet de siste årene, og ligger et stykke under de andre kommunene, selv med en forbedring siste år.

Figur 33: Utvikling av attraktivitetsindeksen i Årdal og referansekommuner i perioden 2003-2009. Overlappende treårsserier.

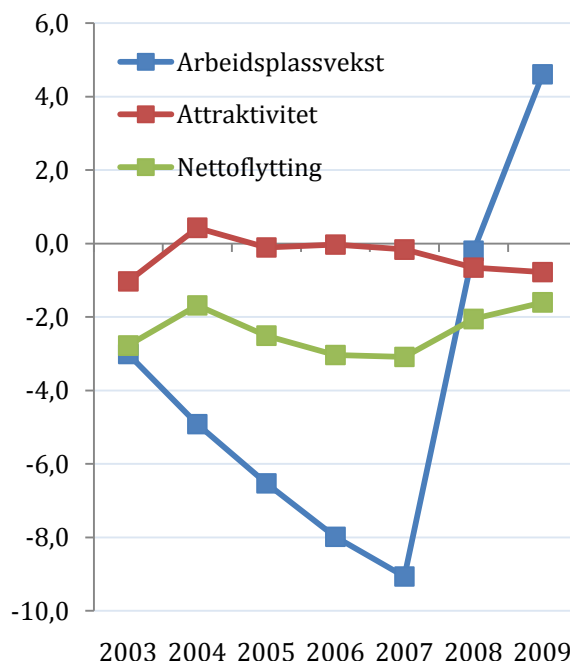
Nettoflytting og arbeidsplasser

I figur 34 har vi tatt med de faktorene vi bruker for å lage attraktivitetsindeksen; nettoflytting og arbeidsplassvekst. Når vi bruker treårsserier har utflyttingen vært ganske stabil, men med en viss forbedring, spesielt i de to siste periodene.

Arbeidsplassveksten i forhold til resten av landet har blitt sterkt forbedret i den siste perioden. Vi ser at både arbeidsplassveksten og nettoflyttingen ble bedret i 2008 i forhold til tidligere perioder, slik som vi kan forvente.

Når attraktiviteten til Årdal gikk litt ned i siste periode, var det fordi bedringen i nettoflyttingen ikke var fullt så sterk som den kraftige forbedringen i arbeidsplassveksten skulle tilsi.

Det kan se ut til å ha vært en viss treghet i flyttingen, i perioder med sterk nedgang i antall arbeidsplasser har ikke utflyttingen steget så mye, men har heller ikke reagert så positivt på arbeidsplassveksten de siste årene.

Figur 34: Utvikling av netto innenlands flytting (i prosent av folketallet) og endring i antall arbeidsplasser (prosent) i Årdal. Tre års glidende gjennomsnitt. 2003 er dermed for perioden 2001-2003 etc.

3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?

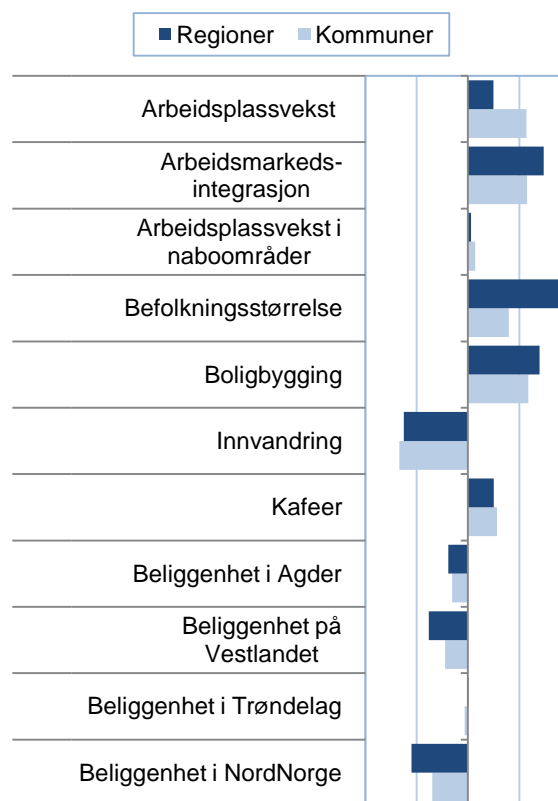
Figur 35 viser faktorer som vi har funnet har sammenheng med nettoflytting, og antar påvirker attraktivitet. Lengden på søylene viser hvor stor forklaringskraft de enkelte faktorene har, og retningen til søylene viser om faktorene har positiv eller negativ sammenheng med flyttestrømmene.

Arbeidsmarkedsfaktorer

Arbeidsplassvekst i egen kommune har sterk sammenheng med flyttebalansen i kommunen. Arbeidsplassvekst i egen region har også en positiv effekt, men er noe mindre viktig. Arbeidsplassvekst i nabokommuner og nabo-regioner har en svak, men positiv betydning for flyttebalansen. Arbeidsmarkedsintegrasjon er derimot en viktig faktor for nettoflytting og attraktivitet. Denne indikatoren viser hvor godt kommunen eller regionen er integrert med omliggende bo- og arbeidsmarked, og sier noe om mulighetene for å pendle. Gode pendlingsmuligheter er noe som gjør det mulig å bosette seg eller bli boende i et område. God tilgang til arbeidsmarked er positivt for bosettingen, uavhengig om arbeidsmarkedet er i egen kommune eller region.

Befolkningsstørrelse

Sentrale steder med en stor befolkningsstørrelse har høy innflytting. Flyttemønsteret går i retning steder med en allerede stor befolkning, og befolkningsstørrelse i seg selv kan være en tiltrekkende faktor. Byer er spesielt attraktive for unge voksne, mens mindre kommuner i omlandet til byer er attraktive for familier. Samtidig er høy befolkningsstørrelse et resultat av at stedet historisk sett har vært attraktivt.

Figur 35: Faktorer som har sammenheng med nettoflytting.

Boligmarked

Boligbygging i et område viser om det er tilgjengelige boliger for innflyttere, og er en viktig forklaring på steders attraktivitet. Kommuner med høy boligbygging er mer attraktive. Høy attraktivitet fører til høyere etterspørsel etter boliger og dermed mer boligbygging, men samtidig er tilgjengelige boligtomter antagelig også en attraktivitetsfaktor i seg selv. Mangel på boliger og høye priser i sentrale områder tvinger mange til å bosette seg i nærliggende kommuner, og mange av kommunene med høy boligbygging er små kommuner som ligger i nærheten av større byer. Kommuner kan gjennom sentrums- og arealplanlegging påvirke hvor attraktivt det er å bygge boliger.

Kaféfaktoren

Kaféfaktoren har en klar, positiv sammenheng med nettoflytting. Kaféfaktoren viser hvor stor andel av befolkningen som er ansatt i kafeer, restauranter og puber, og kan være en indikator på at det eksisterer mange sosiale møteplasser. Dette kan være en faktor som tiltrekker og holder på befolkningen, men høy innflytting fører til en ung og antageligvis mer urban befolkning som etterspør og skaper slike tilbud. Denne positive sammenhengen gjelder for alle typer steder, både sentrale og mindre sentrale.

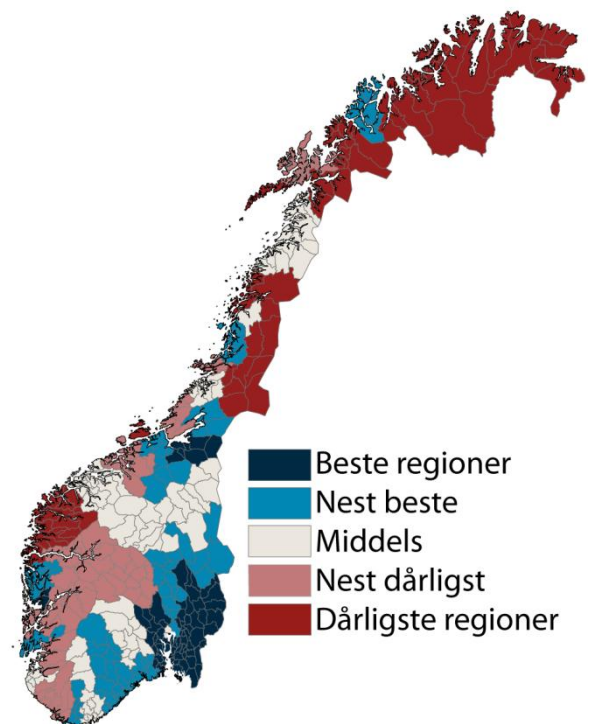
Innvandring

Innvandring har en sterk, negativ sammenheng med nettoflytting. Dette er på grunn av at innvandrere er mer mobile, og ofte flytter videre til et annet sted i Norge etter første bo-setting. Når de flytter videre, blir dette registrert som innenlands flytting. Høy innvandring fører til lav attraktivitet, siden de kommunene som tar i mot mange innvandrere ofte har høy utflytting i neste omgang. I denne sammenhengen blir høy innvandring en årsak til lav attraktivitet. På den andre siden har noen steder høy attraktivitet på grunn av at mange innvandrere har flyttet dit. Dette ser man for eksempel i mange kommuner sentralt på Østlandet, siden innvandrere ofte flytter til mer sentrale kommuner. Her vil den store innvandrerbefolkningen være et resultat av at kommunene har vært attraktive for innvandrerbefolkningen i andre norske kommuner. Den høye mobiliteten til innvandrere fører til at innvandreres flyttemønster har en sterk påvirkning på attraktivitetsindeksen. Kommunene med høyest innflytting av innvandrerbefolkningen har samtidig høye plasseringer på attraktivitetsindeksen, mens kommunene med høyest utflytting av innvandrerbefolkningen også har lav attraktivitet. Det er derfor viktig for et sted å framstå attraktivt for innvandrere. Innvandrerbefolkningen er imidlertid ikke en ensartet gruppe, og det ser ut til å være forskjell ut fra blant annet innvandringsgrunn. Å ha en høy andel innvandrere fra typiske flyktningland bidrar negativt, siden mange av disse vil flytte til en annen kommu-

ne, mens det ikke er slik for innvandrere fra arbeidsinnvandringsland.

Regional lokalisering

Det er systematiske regionale forskjeller i attraktivitet mellom landsdelene, som figur 36 viser. Spesielt steder i Nord-Norge har en systematisk dårlig flyttebalanse sammenliknet med steder på Østlandet. Dette vil si at selv om alle andre faktorer skulle være like, vil kommuner og regioner i Nord-Norge allikevel ha en dårligere flyttebalanse. Steder på Vestlandet og Sørlandet har også dårligere flyttebalanse sammenliknet med Østlandet. Beliggenhet i Trøndelag skiller seg derimot ikke systematisk fra Østlandet.

Figur 36: Attraktivitetsbarometeret for regioner for perioden 2007-2009.

Hva fanger bostedsattraktivitet ikke opp?

De forklaringsfaktorene vi har funnet, viser seg å ha rimelig stor forklaringskraft, de kan forklare en stor andel av variasjonen i flytting. Allikevel mener vi det er flere gode grunner til å utvide attraktivitetsbegrepet og metoden for å måle attraktivitet.

Ett av de viktigste funnene fra arbeidet med bostedsattraktivitet er at arbeidsmarkedsfaktorene er sentrale som forklaringsfaktorer for variasjon i flytting og bostedsattraktivitet. Kunnskapen om at arbeidsplasser er viktig for bosetting er i seg selv ikke spesielt overraskende. For at det skal være relevant for regionalt utviklingsarbeid, er det behov for å analysere nærmere *hva* slags arbeidsplasser som er viktige.

Attraktivitetsbarometeret peker videre på at det ikke kun er arbeidsmarkedet i egen kommune som er viktig, men hvor godt arbeidsmarkedet i regionen er og hvor integrert bo- og arbeidsmarkedsområdene er.

En konsekvens av metoden for å måle bostedsattraktivitet, som ofte vekker motforestillinger, er at metoden favoriserer mindre bostedskommuner i utkanten av sterke arbeidsmarkedsregioner. Disse kommunene har kanskje selv ikke jobbet aktivt med næringsutvikling, men er attraktive som en konsekvens av at de er lokalisert i nærheten av andre sterke arbeidsmarkedskommuner. En annen gruppe kommuner som kan komme godt ut på attraktivitetsbarometeret er kommuner som har hatt sterk nedgang i arbeidsplasser, men likevel beholdt en stor andel av befolk-

ningen. Det kan stride mot folks oppfatning av attraktivitetsbegrepet at slike kommuner blir omtalt som attraktive.

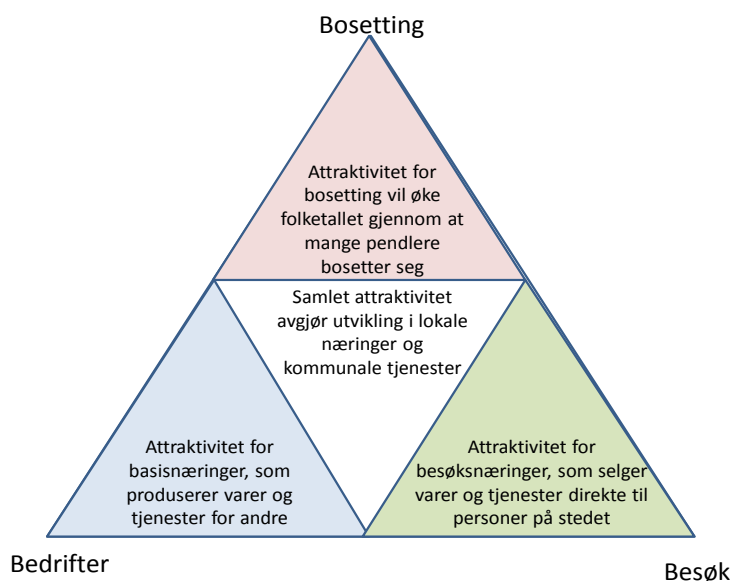
Attraktivitetsbegrepet i seg selv er en kilde til debatt. Attraktivitetsbarometeret har en avgrenset definisjon av attraktivitet, ettersom det bare fokuserer på attraktivitet som bosted. Dette er én dimensjon, mens det kan være andre dimensjoner som også er verdt å inkludere i et attraktivitetsbegrep.

Mange regioner oppfatter seg selv som attraktive, selv om de ikke hevder seg i konkurransen om tilflytting. Noen steder føler seg attraktive fordi de tiltrekker besøkende på grunn av vakker natur, kulturelle tilstelninger eller spesielle attraksjoner, mens andre kan føle at de er attraktive på grunn av at de har et dynamisk næringsliv og er et viktig arbeidsmarked som gavner bostedene i omlandet.

Dette er noe av bakgrunnen for at vi nå er i gang med å utvikle en utvidet metode for å analysere stedlig attraktivitet: Attraktivitetspyramiden.

4. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er en modell for å forstå steders utvikling, vekst eller nedgang. Samtidig er Attraktivitetspyramiden et verktøy for å utvikle strategier for stedsutvikling. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at steder utvikler seg i henhold til deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Besøk, bosetting og bedrifter.

Figur 37: Attraktivitetspyramiden.

Steder kan være attraktive for bedrifter og trekke til seg næringsliv som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen. Dette genererer arbeidsplasser som bidrar til bosetting og arbeidsplasser i lokal tjenesteyting. Steder som er attraktive for besøk vil få høy aktivitet i det næringslivet som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Dette er både tradisjonell turisme som hotell og restaurant, aktiviteter, underholdning og kultur og detaljhandel. Steder som er attraktive å bo i, vil ha flere innbyggere enn det er arbeidsplassgrunnlag for. Dermed vil det være mange som bor på stedet og pendler ut.

Vi vil først finne ut hvor stedene befinner seg i dag. Ved å analysere hvor stor andel av sysselsettingen som tilhører de tre dimensjonene, vil vi finne stedets profil. Deretter skal vi se på utviklingen langs de tre aksene, for å finne ut hvor attraktive stedene har vært for de uli-

ke dimensjonene de siste årene. Til slutt skal vi slå sammen de tre dimensjonene og se på den samlede utviklingen i attraktivitet. Summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Profilen til stedene, og siste års utvikling vil være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Skal regionen satse der den har sin styrke? Eller skal regionen satse på å utligne sine svakheter?

I denne første rapporten om Attraktivitetspyramiden, har vi begrenset oss til en beskrivelse av tilstand og utvikling. Med indikatorene på plass, kan vi starte arbeidet med å forklare årsakssammenhenger og identifisere mulige tiltak for regionene.

Utviklingen over tid

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæringene og teknologiske tjenester. Basisnæringene er i sum følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre.

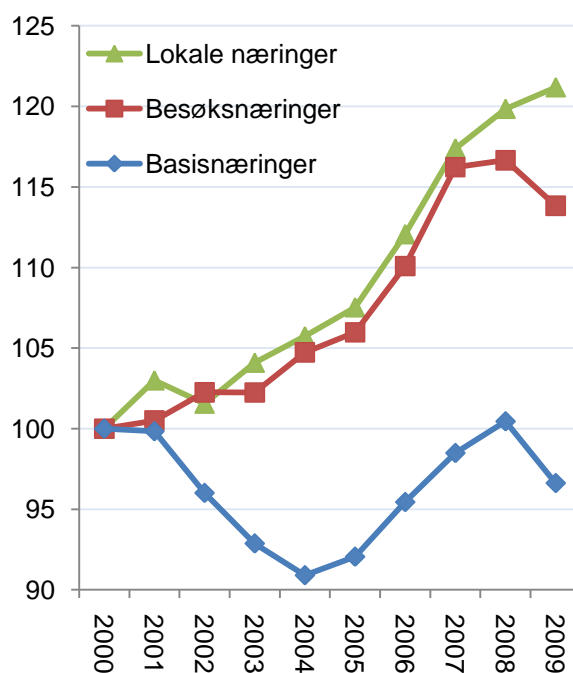
Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringene innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med nesten 14 prosent fra 2000 til 2009. Besøksnæringene blir også påvirket av konjunkturer, og falt med 2,8 prosent fra 2008 til 2009.

Arbeidsplasser knyttet til lokal virksomhet øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene, i bygg og anlegg og personlige tjenester utenom besøksnæringene. Lokale arbeidsplasser er lite følsomme for konjunkturer. De lokale arbeidsplassene er nært knyttet til befolkningsgrunnlaget. Dermed vil steder som er attraktive som bosted, og som gjennom dette øker befolkningen, får sterkest vekst.

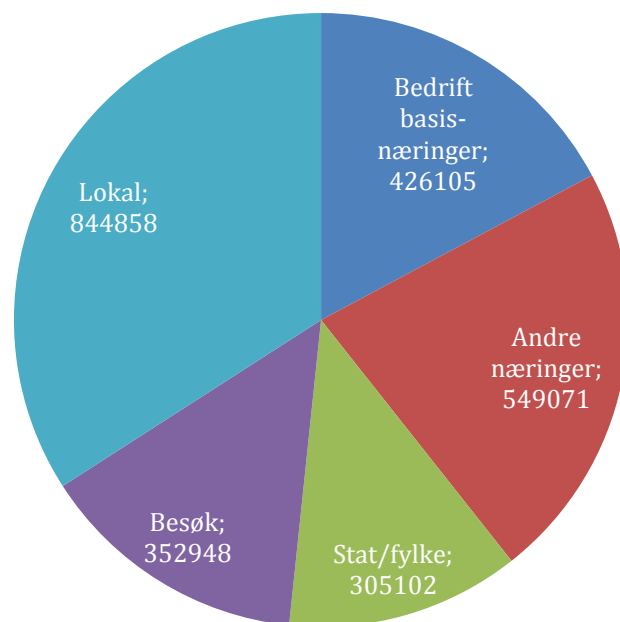
Den lave veksten i basisnæringene og den høye veksten i besøksnæringene og lokale næringer, betyr at attraktivitet for besøk og bosetting gradvis blir viktigere, og at attraktivitet for bedrifter i basisnæringene blir mindre viktig.

Sammensetningen av arbeidsplassene

I tillegg til de tre kategoriene som er vist i figur 38, er det arbeidsplasser i stat og fylke, og i andre næringer. Andre næringer er hovedsakelig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentre. Dette er også tjenester som produseres til andre, og kunne vært i samme kategori som basisnæringene. Disse senterfunksjonene er imidlertid sjelden i fokus for lokalt eller regionalt næringsarbeid. Slike senterfunksjoner, særlig i statlig virksomhet, blir lokalisert i politiske prosesser. Her vil eventuelle lokale tiltak som oftest være politisk løbving.

Figur 38: Utvikling av antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, bedriftsnæringer og lokale næringer, indekset slik at nivået i 2000=100.

Figur 39: Arbeidsplassenes sammensetning i Norge i 2009.

4.1 Besøksnæringer

Med attraktivitet for besøk menes attraktivitet for næringsliv som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Besøksnæringene omfatter hotell- og restaurantnæringene, som kan kalles tradisjonelt reiseliv. I tillegg er næringsvirksomhet knyttet til aktivitet, kultur og underholdning også besøksnæringer. Dette er virksomhet som krever personlig oppmøte for kundene. Den største bransjen i besøksnæringene er imidlertid detaljhandel.

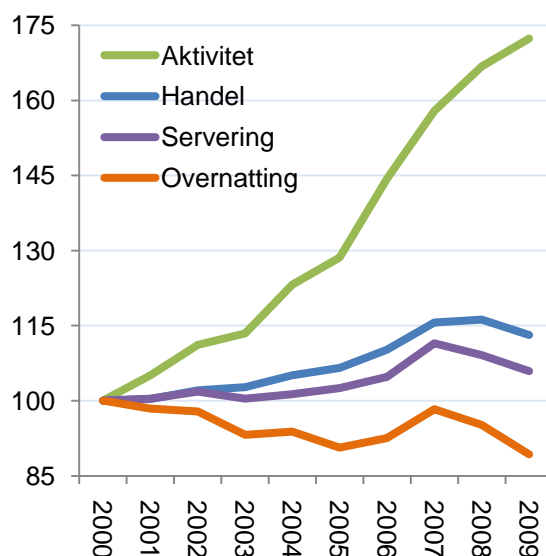
Når vi skal beregne størrelse på og utvikling i besøksnæringene for regioner og kommuner, må vi ta hensyn til at besøksnæringene også har mye av sin omsetning knyttet til egen befolkning. Derfor trekker vi fra et beregnet gjennomsnitt som bransjene handel, servering og aktiviteter har i Norge. For overnatting regner vi med at all aktivitet stammer fra besøk. Dermed vil en del regioner ha en ”negativ besøksbalanse”. Dette er regioner hvor befolkningen i stor grad besøker andre regioner for handel, restaurantbesøk og aktiviteter.

I figur 40 ser vi utviklingen av besøksnæringene nasjonalt. Aktiviteter, som består av kultur og underholdning, har økt raskt. Handel og servering øker litt, mens det er synkende antall arbeidsplasser i overnatting.

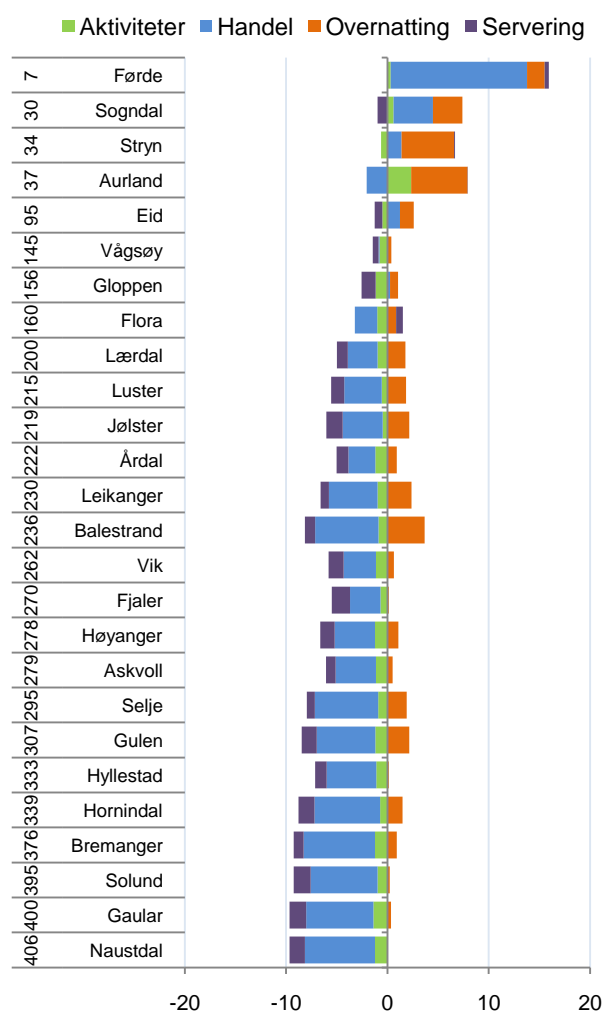
Besøksnæringer i kommunene

I figur 41 ser vi hvordan kommunene i Sogn og Fjordane kommuner ut når det gjelder sysselsettingsbidraget fra besøksnæringene. Det er først og fremst handelen som skaper forskjeller i besøksnæringene i fylket. Førde og Sogndal har et stort handelsoverskudd, mens de fleste kommunene har en stor handelslekasje. Stryn og Aurland har høyest bidrag fra overnatting, og er blant de 20 kommunene med høyest andel arbeidsplasser i overnatting i landet.

Årdal har et negativt bidrag fra besøk. Det er mindre sysselsetting i handel, servering og aktiviteter enn befolkningens størrelse skulle tilsi. Overnattingsbransjen er svært liten i Årdal.

Figur 40: Utvikling av antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 41: Prosentvis andel av sysselsettingen i besøksnæringer i kommunene i Sogn og Fjordane i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

4.2 Basisnæringer

Med attraktivitet for bedrifter menes attraktivitet for basisnæringer. Her tenker vi på konkurranseutsatt virksomhet som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen, enten som eksport til andre land, eller til kunder nasjonalt.

Vi kan dele opp basisnæringene i tre kategorier. Det er naturbasert virksomhet, industri og teknologiske tjenester. Naturbasert virksomhet inkluderer landbruk, fiske, havbruk og bergverk, mens teknologiske tjenester vil være IT, telekom, engineering og liknende.

De ulike kategoriene har utviklet seg forskjellig, som det framgår av figur 42.

Teknologiske tjenester har hatt sterk vekst, og har vokst med 27,9 prosent på landsbasis fra 2000 til 2009.

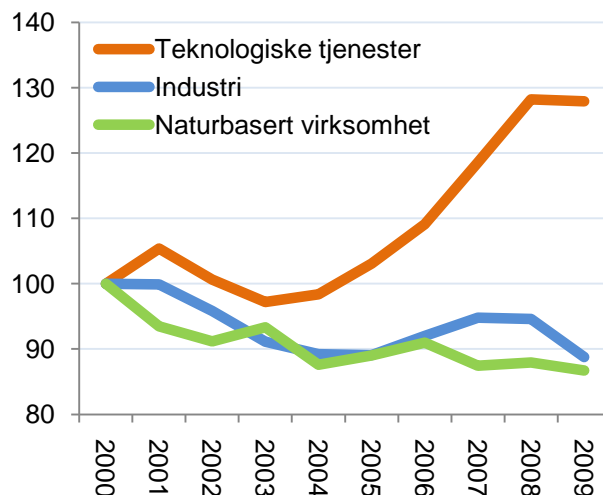
Industrien har gått i bølger, men den langsiktige trenden er klart negativ. Industrien har hatt en nedgang på 11,2 prosent fra 2000 til 2009. Det er imidlertid ganske store forskjeller i ulike industribransjer, og noen regioner har hatt vekst i industrien også.

Naturbaserte næringer synker ganske jevnt, og har hatt en nedgang på 13,3 prosent.

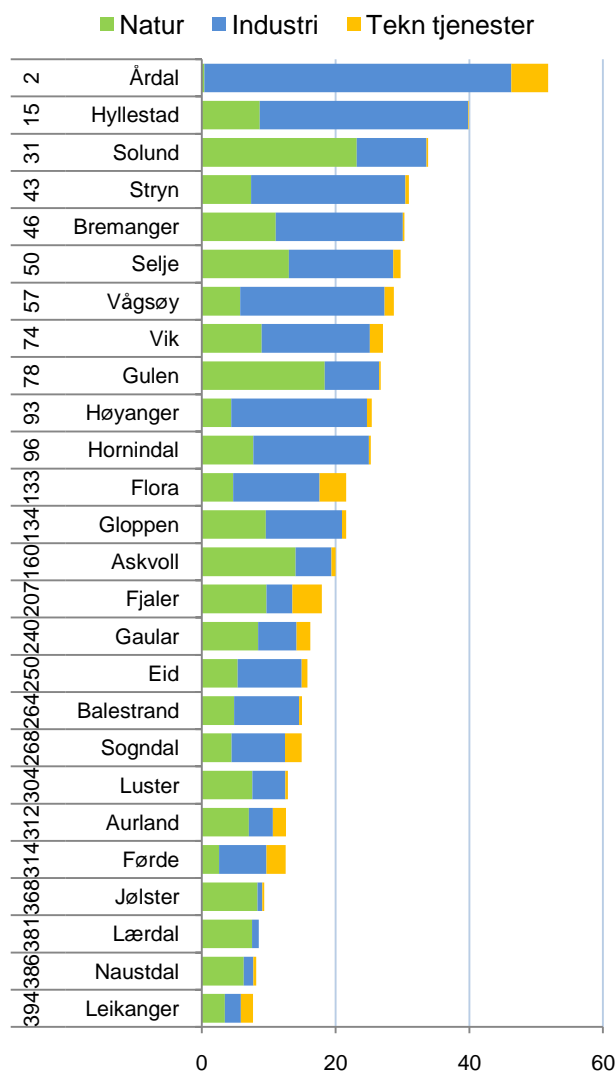
Det er dermed de regionene som har lyktes i å trekke til seg teknologiske tjenester som har lyktes best.

Basisnæringer i kommunene

Årdal er på topp når det gjelder andel av sysselsettingen i basisnæringene i fylket, og nummer to i hele landet. 51,8 prosent av all sysselsetting i Årdal er i basisnæringene i kommunen. Bare Ulstein kommune har høyere andel av sysselsettingen i basisnæringene. Det er spesielt industriandelen som er høy i Årdal, men det er også en del arbeidsplasser i teknologiske tjenester. Det er mange kommuner i Sogn og Fjordane som har mye basisnæringer. Det skyldes at det er mye primærnæringer og mye industri. Når det gjelder teknologiske tjenester, er det mindre av det, men for noen kommuner, som Årdal, Flora, Fjaler og Førde, er det et bidrag også her.

Figur 42: Utvikling i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 43: Prosentvis andel av sysselsettingen i basisnæringer i kommunene i Sogn og Fjordane i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner til venstre.

4.3 Bosted

Steder kan ha mange flere innbyggere enn det er næringsgrunnlag for, dersom de er attraktive som bosted. Slike steder vil ha mange bosatte som pendler ut til andre steder. For å måle steders bostedsattraktivitet kan vi derfor bruke netto utpendling som en målestokk.

Både antall personer som pendler til en annen kommune, og andelen av de sysselsatte som pendler øker stadig. I enkelte år med nedgang i sysselsettingen har pendlingsandelen sunket litt, som i 2003 og 2009, men trenden er klart økende. I 2009 pendlet over 800 000 personer i Norge til en annen kommune, tilsvarende over 35 prosent av alle sysselsatte.

Når pendlingen øker, vil betydningen av bostedsattraktivitet bli større. Sammenhengen mellom utviklingen i antall arbeidsplasser og antall innbyggere blir tilsvarende svekket.

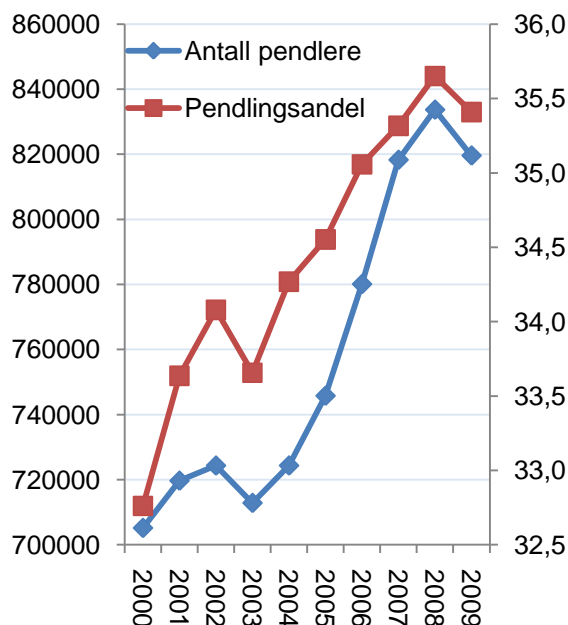
Nettopendlingen er vist tidligere i denne rapporten, i kapittel 1.

Endring i bostedsattraktivitet

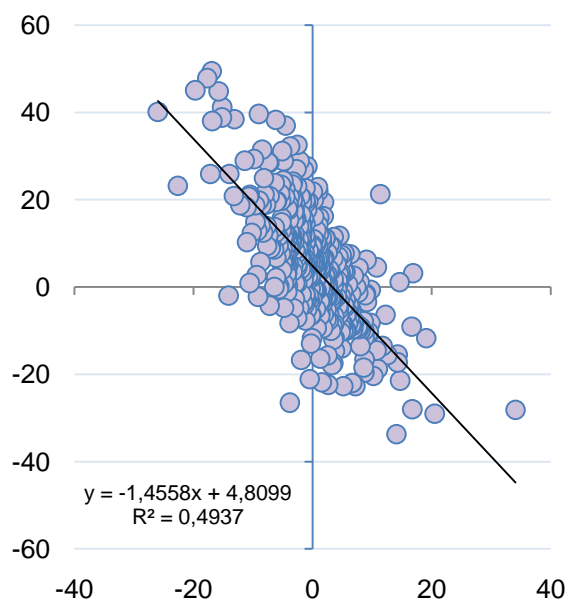
For å måle endringen i bostedsattraktiviteten vil det være nærliggende å se på endringer i netto utpendling. Kommuner som har økt netto utpendling sterkt, vil da være kommuner som har fått økt attraktivitet.

Et slikt mål vil imidlertid ha en stor svakhet. Som vi viser i figur 45, er det en sterk sammenheng mellom endring i netto utpendling og nedgang i antall arbeidsplasser. Kommuner med økt utpendling er dermed først og fremst kommuner som har mistet mange arbeidsplasser.

Dermed vil ikke endring i pendling reflektere bostedsattraktivitet. For å måle endring i bostedsattraktivitet må vi derfor gå tilbake til Attraktivitetsbarometeret, som ble presentert i kapittel 3, som indikator.

Figur 44: Antall personer i Norge som pendler til en annen kommune (venstre akse) og andelen av de sysselsatte i Norge som pendler til en annen kommune (høyre akse).

Figur 45: Kommunene i Norge etter endring i netto utpendling som andel av sysselsettingen på horisontal akse, og endring i antall arbeidsplasser på vertikal akse. Perioden 2000-2009.

4.4 Profil

Vi har nå sett på hvordan den relative størrelsen til besøksnæringer, basisnæringer og pendling varierer mellom kommuner og regioner. Dette kan vi sette sammen, for å se på hvordan de ulike stedene skiller seg fra hverandre og hvor de har sine styrker. Vi kaller dette stedenes profil.

Profilen viser hvordan bosettingen i regionen eller kommunen i dag er basert på besøksnæringer, basisnæringer eller pendling. Profilen er basert på hvordan sysselsettingen er fordelt. I profilen vil derfor ingen regioner eller kommuner få en høy rangering på alle de tre dimensjonene.

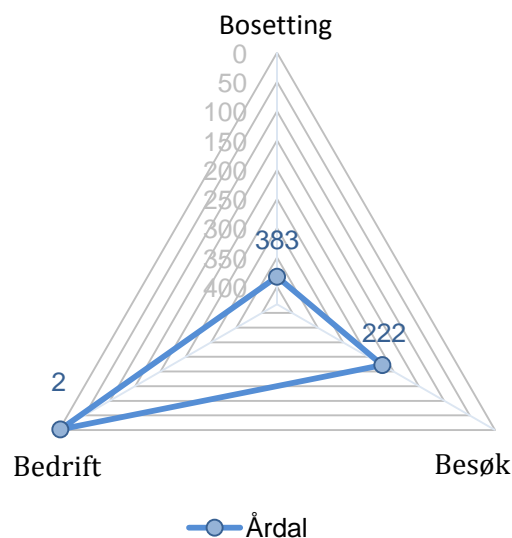
Selv om profilen viser hvordan status er i dag, er dette basert på en utviklingshistorie og et grunnlag som er lagt for tiår, eller endog hundreår siden.

Årdal er, som vi har sett, en av de mest utpregede bedriftskommunene i landet. Grunnlaget for dagens bosetting i Årdal er at det har vært en stor industri i kommunen. Årdal kommer ut under middels når det gjelder besøk. Dette betyr, som vi har sett, at kommunen har handelslekkasje. Årdal er i liten grad en bosettingskommune. Det er få som bor i Årdal og som pendler til andre kommuner. Årdal sysselsetter enkelte i nabokommunene Lærdal og Luster.

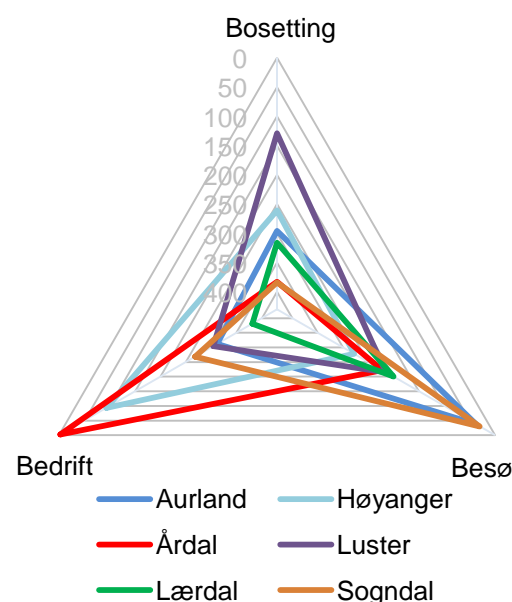
Når vi sammenlikner profilen til Årdal med referansekommunene, ser vi at de andre kommunene utenom Sogndal kommer høyere ut når det gjelder bosetting. De har flere innbyggere som pendler ut av kommunen. Luster er den kommunen i nabolaget som har høyest utpendling.

Kommuner som Aurland og Sogndal er besøkskommuner, og har sin styrke i dette hjørnet. Sogndal er handelssenter, mens Aurland har turisme.

Høyanger er en annen kommune som er sterkest på bedriftsaksen. I Høyanger har antall industriarbeidsplasser sunket sterkt, og kommunen er i større grad avhengig av utpendling.

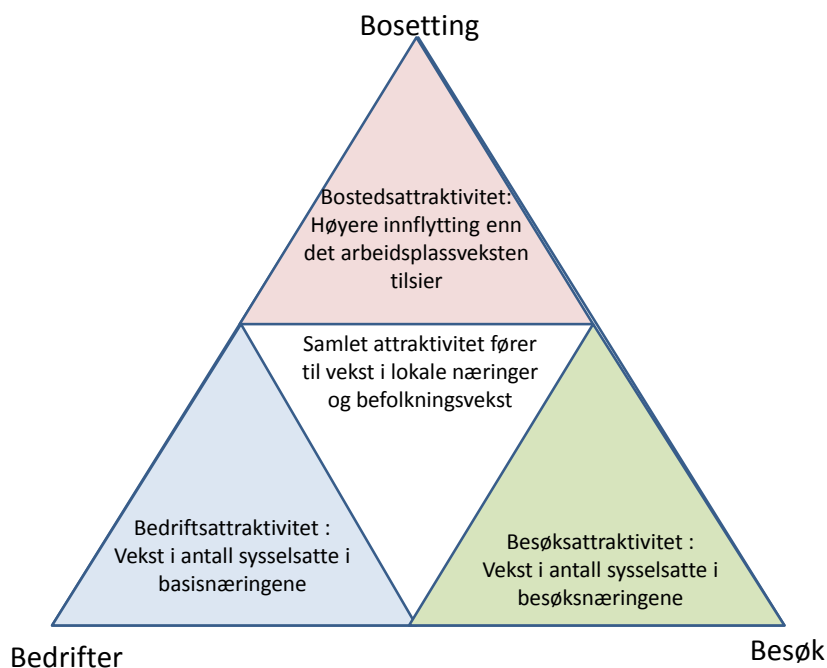
Figur 46: Profilen til Årdal i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Figur 47: Profilen til Årdal og referansekommunene i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

4.5 Attraktivitet og utvikling

Profilen viser status for hvor stedene befinner seg i dag. Enda mer interessant er det å se på hvordan de ulike attraktivitetsdimensjonene har bidratt til utviklingen de siste årene, og i hvilken retning stedene beveger seg. Det er endringen de siste årene som viser om stedet har vært attraktive for en eller flere av de tre dimensjonene besøk, bedrift og bosted. Steder som har vært attraktive både for bosted, besøk og bedrifter vil være de som har oppnådd høyest vekst.

Figur 48: Indikatorene for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Vi skal først se på utviklingen langs de tre aksene. I denne rapporten fokuserer vi på utviklingen de siste ti årene, fra 2000 til 2009.

Vi måler veksten i bedrifts- og besøksattraktivitet gjennom å se på endringer i sysselsettingen i basisnæringer og besøksnæringer som andel av folketallet. Endringene måles i prosentpoeng av samlet sysselsetting i begynnelsen av perioden. Dermed får vi fram hvor mye disse endringene har betydd for den samlede sysselsettingen. Ved å måle på denne måten luker vi bort vekst i besøksnæringene som skyldes befolkningsøkningen. For å måle endring i bostedsattraktivitet bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Siden resultater fra Attraktivitetsbarometeret er presentert i ka-

pittel 3, blir ikke Attraktivitetsbarometeret omtalt nærmere i dette kapitlet.

De tre attraktivitetsdimensjonene vil representere tre ulike retninger for regionale utviklingsstrategier. Det vil være helt forskjellige virkemidler for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Når man har kunnskap om profilen til stedene og siste års utvikling, vil dette være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Valget vil så være om man skal satse der man har sin styrke, eller om man skal satse på å utlikne sine svakheter.

Utvikling i besøksattraktivitet

For å måle den siste tidens utvikling i besøksattraktivitet tar vi utgangspunkt i utviklingen i besøksnæringene i perioden 2000-2009. Tallene for handel, servering og aktivitet er korrigert for det som antas å være aktivitet rettet mot egne innbyggere. Dermed vil tallene kunne bli negative for steder med handelslekasje.

Utviklingen i antall arbeidsplasser besøksnæringene i Årdal er vist i figur 49.

Antallet arbeidsplasser i overnattingsbransjen har blitt færre siden 2000, men har aldri vært særlig stort.

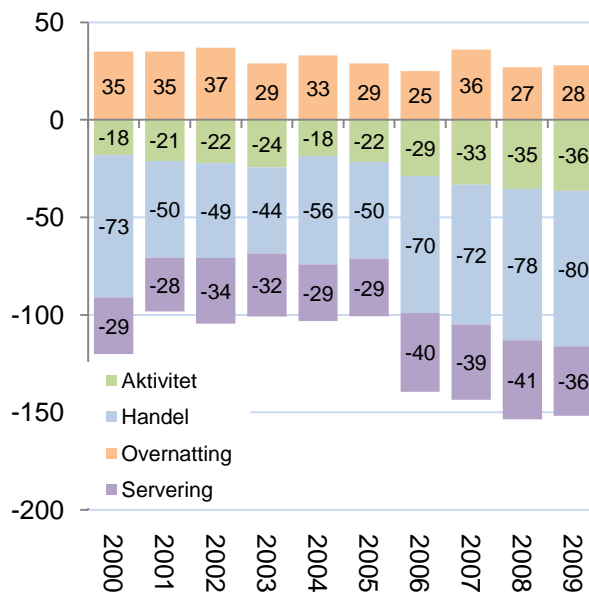
I de andre besøksbransjene har handelslekksjen økt fra 2000 til 2009. Hvis antall arbeidsplasser i handel, servering og aktiviteter hadde stått i forhold til folketallet, hadde det vært 152 flere arbeidsplasser i Årdal i 2009.

I figur 50 ser vi hvordan kommunene i Sogn og Fjordane kommer ut når det gjelder vekst i besøksnæringene de siste ti årene. Her er veksten målt som prosentpoeng av sysselsettingen i 2000.

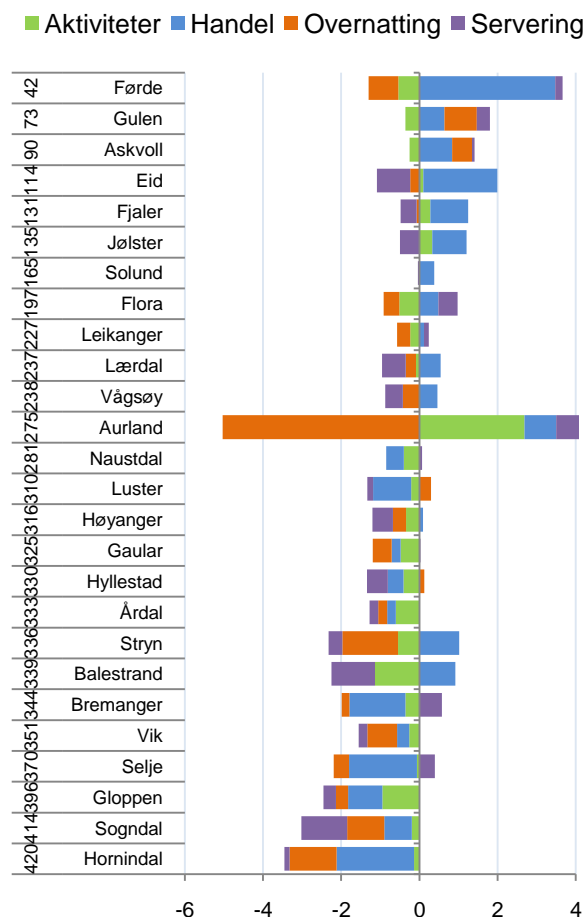
Førde er vinneren når det gjelder besøksattraktivitet i fylket de siste ti årene. Det er på grunn av at Førde har hatt sterk vekst i handel.

De fleste kommunene i Sogn og Fjordane har en svak utvikling i besøksnæringene. Ettersom beregningene tar hensyn til endring i folketallet, virker det som fylket taper i konkurransen om de besøkende. Nedgangen i besøksnæringene er større enn nedgangen i folketallet skulle tilsi. Det typer på at færre besøkere Sogn og Fjordane utenfra.

Årdal har tapt 39 arbeidsplasser i besøksnæringene fra 2000 til 2009. Det tilsvarer 1,3 prosent av sysselsettingen i Årdal i 2000.

Figur 49: Utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Årdal.

Figur 50: Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene fra 2000 til 2009 i kommunene i Sogn og Fjordane. Til venstre vises rangering blant de 430 kommunene i landet.

Utvikling bedriftsattraktivitet

For å måle utvikling i bedriftsattraktivitet tar vi på samme måte utgangspunkt i utvikling i basisnæringene i perioden 2000-2009. Siden basisnæringene per definisjon er næringer som produserer varer og tjenester som kan selges ut av regionen, er det ikke noe fratrekk for salg til egne innbyggere, slik som vi gjorde for besøksnæringene.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Årdal siden 2000 er vist i figur 51.

Her ser vi at det var et dramatisk fall i basisnæringene fra 2002 til 2006. Det var fall i alle de tre kategoriene, men i antall var fallet størst i industrien.

Etter 2006 har det blitt litt vekst i industrien, og litt vekst i teknologiske tjenester. I naturbasert virksomhet har nedgangen fortsatt.

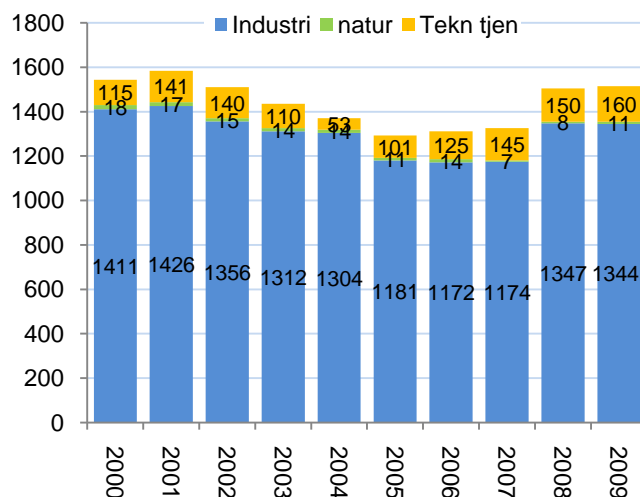
I figur 52 ser vi hvordan kommunene i Sogn og Fjordane kommer ut når det gjelder vekst i basisnæringene de siste ti årene. Her er veksten målt som prosentpoeng av sysselsettingen i 2000.

Balestrand og Gloppen er to av ganske få kommuner i fylket som har hatt vekst i antall industriarbeidsplasser de ti siste årene, og som samlet sett har hatt vekst i basisnæringene.

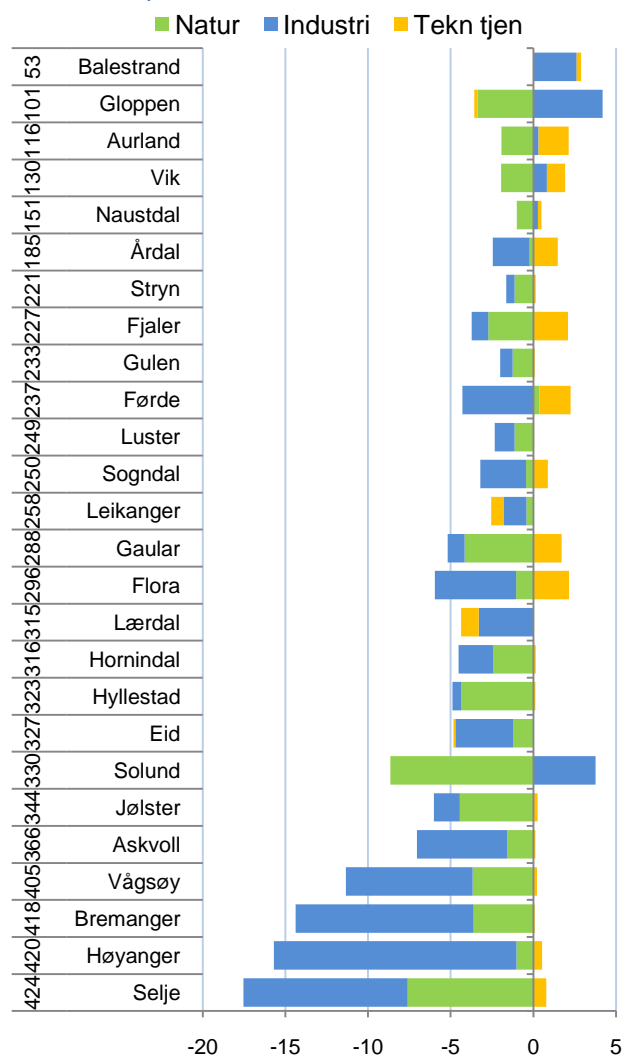
Årdal har hatt en liten nedgang i industrisysselsettingen i det siste tiåret. Nedgangen har imidlertid vært ganske beskjeden i forhold til mange andre steder. Nedgangen i antall arbeidsplasser i industrien i Årdal mellom 2000 og 2009 tilsvarte 2,2 prosent av sysselsettingen i kommunen.

Årdal fikk en vekst i antall arbeidsplasser i teknologiske tjenester som delvis kompenserte for nedgangen i industriarbeidsplasser. Veksten i teknologiske tjenester tilsvarte 1,5 prosent av samlet sysselsetting.

Årdal har svært få arbeidsplasser i primærnæringene, og er dermed lite påvirket av nedgangen i disse bransjene.

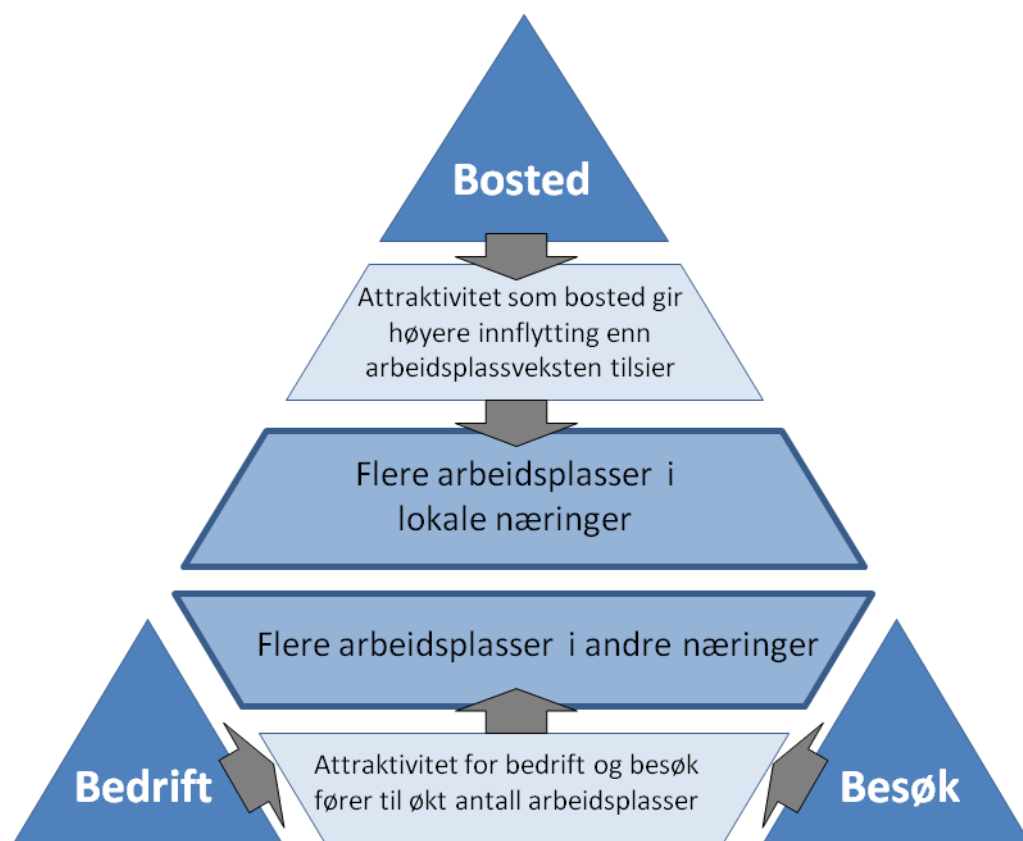
Figur 51: Utvikling i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Årdal i perioden 2000-2009.

Figur 52: Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra basisnæringene fra 2000 til 2009 i kommunene i Sogn og Fjordane. Til venstre vises rangering blant de 430 kommunene i landet.

4.6 Samlet attraktivitet

Det siste vi skal gjøre er å sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen for å se på den samlede attraktiviteten til et sted. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at de tre attraktivitetsdimensjonene til sammen skal forklare et steds utvikling. Det er summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting som vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Figur 53: Samlet attraktivitet.

Bedrifts- og besøksdimensjonen påvirker arbeidsplassutviklingen. Steder med høy attraktivitet for bedrifter og besøkende vil få vekst i antall arbeidsplasser i disse næringene. Denne veksten gir positive stimulanser til andre næringer og bransjer, som ulike tjenester, transport og liknende

Steder med høy bostedsattraktivitet får høyere innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsa. Dette øker befolkningsgrunnlaget og fører til vekst i lokale arbeidsplasser, som kommunale

tjenester, bygg og anlegg, handel for egen befolkning og så videre. Høy bostedsattraktivitet gir seg også utslag i en yngre befolkning som vil gi bedre fødselsbalanse de neste årene.

De tre attraktivitetsdimensjonene bidrar på hver sin måte til veksten på et sted. Steder som har høy attraktivitet for alle de tre dimensjonene vil oppnå vekst.

I resten av dette kapitlet vil vi sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen, for å få et mål på samlet attraktivitet.

Samlet attraktivitet for kommunene

Kommunenes samlede attraktivitet, og hvordan de tre dimensjonene har bidratt til denne er vist i figur 54.

Når vi ser på endringer, vil en kommune kunne skåre høyt på alle de tre dimensjonene. Slike kommuner vil få svært sterk vekst. Det er imidlertid bare noen få kommuner i landet som har fått positivt bidrag fra alle de tre attraktivitetsdimensjonene samtidig de siste ti årene. Ingen kommuner i Sogn og Fjordane har vært attraktive langs alle de tre dimensjonene samtidig de siste ti årene.

Luster har høyest samlet attraktivitet av kommunene i fylket, men er likevel bare rangert som nummer 207 av 430 kommuner i landet, det vil si så vidt over middels. Alle de andre kommunene i fylket er under middels.

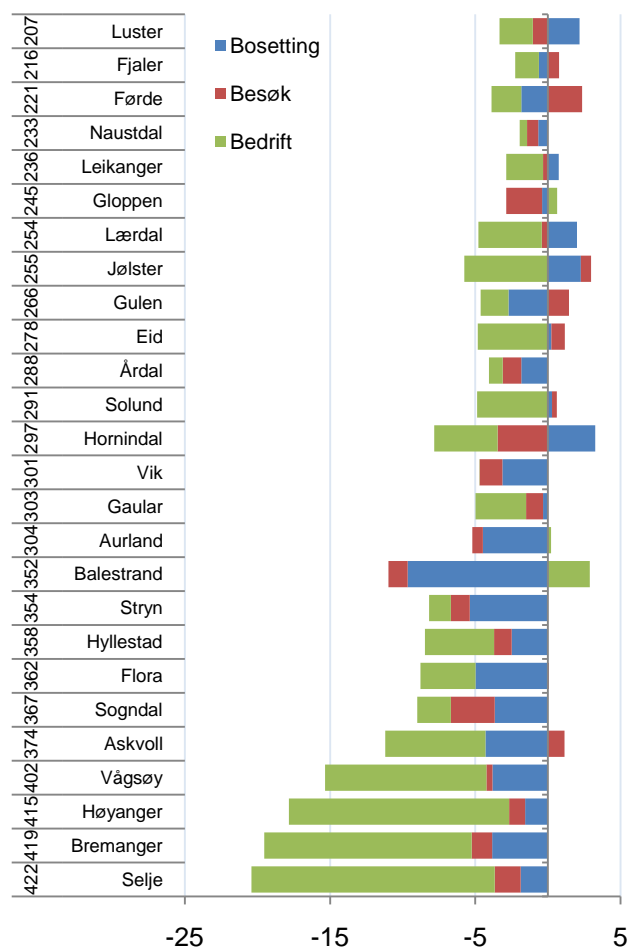
Årdal er nummer 288 av 430 kommuner i landet for samlet attraktivitet de siste ti årene. Årdal har tapt litt på alle de tre aksene. Årdal er med dette litt bedre enn gjennomsnittet for fylket, og noe svakere enn gjennomsnittet for landet.

Samlet attraktivitet og befolkningsvekst

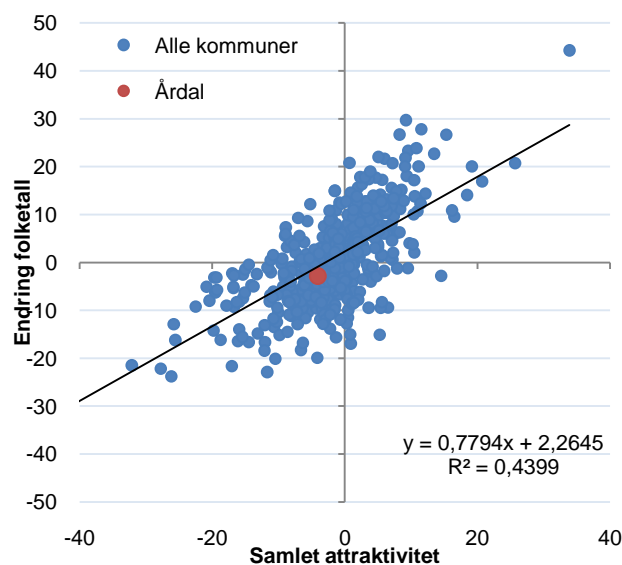
Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og kommunenes befolkningsutvikling de siste ti årene er vist i figur 55. Utviklingen i samlet attraktivitet forklarer nesten 44 prosent av variasjonen mellom kommunenes befolkningsvekst.

Store, folkerike kommuner har en tendens til å få høyere vekst enn forventet, som forklarer noen av de prosentene som modellen ikke forklarer.

For Årdal er folketallsutviklingen omtrent i tråd med utviklingen i samlet attraktivitet.

Figur 54: Samlet attraktivitet for kommunene i Sogn og Fjordane i perioden 2000-2009. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Figur 55: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet som vist i figur 54 og befolkningsvekst for perioden 2000-2009.

Utvikling i samlet attraktivitet for Årdal

Vi har sett at Årdal kommer ut under gjennomsnittet når det gjelder attraktivitet den siste tiårsperioden.

Det er interessant å se på utvikling innenfor denne tiårsperioden, ettersom ti år er en forholdsvis lang periode.

En slik utvikling er vist i figur 56. Her har vi beregnet tall for treårsperioder for å få litt mer stabile tall.

Vi kan da se at Årdal har hatt en svært positiv utvikling i siste halvdel av tiårsperioden når det gjelder bedriftsattraktivitet.

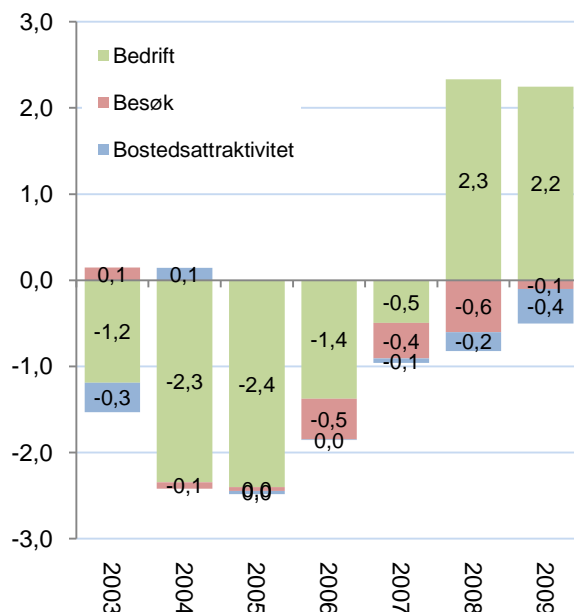
I 2005, som er perioden 2003-2005, sank antall arbeidsplasser i basisnæringene med en årlig rate på 2,4 prosent av samlet sysselsetting. Denne nedgangen ble redusert i de neste periodene, og i de to siste periodene fikk Årdal positive vekstimpulser fra basisnæringene. I den siste perioden har det vært en årlig vekst i basisnæringene som tilsvarer 2,2 prosent vekst i sysselsettingen i kommunen.

I siste periode bedret besøksattraktiviteten seg også.

Årdal har imidlertid hatt en litt negativ utvikling i bosettingsattraktivitet, og har så langt ikke fått den forventede bedringen i flyttebalansen mellom Årdal og andre kommuner. Vi så tidligere at Årdal har fått ett hopp i antall innvandrere de tre siste årene i stedet.

Hvis den positive utviklingen fortsetter, vil en kunne forvente at dette også gjør seg utslag i økt innflytting og vekst i lokale næringer.

Resultatene i NæringsNM har blitt mye svakere i 2009. Bedriftene i kommunen har fått svakere lønnsomhet og vekst, og antall nyetableringer er få. Dette kan være et varsel om at vekstevnen i næringslivet i kommunen er redusert.

Figur 56: Utviklingen i samlet attraktivitet langs de tre dimensjonene. Tallene er basert på tre års glidende gjennomsnitt for endring i attraktivitet.

ⁱ Alle tallene som er brukt i kapitlet om befolkning og arbeidsplasser er hentet fra SSB, enten fra statistikkbanken på internett, eller fra spesialkjøringer som Telemarksforskning har fått utført av SSB.

ⁱⁱ Det internasjonale bransjesystemet har blitt revidert og erstattet av et ny klassifisering som ikke her helt kompatibel med den forrige. Vi har forsøkt å knyttet sammen det nye og det gamle systemet, men dette vil ikke bli helt nøyaktig.

ⁱⁱⁱ Alle tall i kapitlene om vekst og lønnsomhet er basert på regnskapstall fra bedriftene som har levert regnskap til Brønnøysundregistrene.